

Naujienu Antroji Dalis

NR. 677

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XIX METAI

Marijampolės Gimnazijos šimtmetinė sukaktis

Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija

Marijampolės gimnazija labai daug prisidėjo prie lietuvių tautinio atgimimo. Jos mokiniai išvarė gilią kultūrinę vagą.

Siais metais Chicagoje buvo sudarytas Marijampolės Rygiškių Jono Gimnazijos šimtmečio Minėjimui Ruošti Komitetas, kuris gegužės 4 ir 5 d.d. suruošė įvairios programos minėjimą. Komitetą sudarė Chicagoje gyvenantieji Marijampolės Rygiškių Jono Gimnazijos mokiniai. Jiems padėjo buvę gimnazijos mokytojai čikagiečiai ir šiaip inteligentai. Komitetui vadovavo Jonas Vaičiūnas.

Gegužės 4 dienos vakare įteiktą salėje buvo pagerbtas atminimas Marijampolės gimnazijos mokytojų ir mokinių, dirbusių didelį kultūrinį darbą Lietuvoje, butent: P. Kriaučiūnas, P. Arminas, dr. J. Basanavičius, dr. V. Kudirkas, J. Jablonskis—Rygiškių Jonas, A. Krisčiukaitis—Aišbė, Pr. Mašiotas, dr. V. Pietaris, kun. A. Milukas, ark. J. Matulaitis—Matulevičius, Pr. Vaičiūnis ir dr. K. Grinius.

Pasibaigus pagerbimui, dr. Marija Krasauskaitė, buvusi gimnazijos mokinė, o vėliau mokytoja, pateikė įdomią paskaitą apie Marijampolės gimnazijos istoriją. Paskaita nebuvo parašyta ir nebuvo užrašyta. Dr. Krasauskaitė skaitė iš pasiruošytų trumpų užrašų. Čia atpasakojame tos paskaitos turinį.

MARIJAMPOLĖS Miesto ISTORIJA

Šiandien minime Marijampolės gimnazijos, turėjusios didelės įtakos lietuvių tautinį, valstybinį ir kultūrinį gyvenimą, šimto metų sukaktį, — pradėjo savo paskaitą dr. Marija Krasauskaitė. Bet gim-

nazijos istorija yra labai glaudžiai surišta ir su pačios Marijampolės istorija. Verta, nors trumpai, prisiminti pačio miesto istoriją ir tas sąlygas, kuriose kraštas gyveno, kad susidarytų pilnesnis gimnazijos reikšmės vaizdas.

Ten, kur šiandien yra išaugęs Marijampolės miestas, senovėje buvo Pašėsupio kaimas. Kada Pašėsupys įsikūrė, jokių duomenų neturime. Tai turėjo būti šešiolikto šimtmečio, o gal septyniolikto pradžioje. Pirmas išlikęs dokumentas apie Pašėsupį yra iš 1667 metų. Jame užrašyta, kad Lydos voisks Antanas Narbutas iš Pašėsupio gavo mokesčius iš 24 dūmų. Tuo metu Pašėsupyje jau buvo 21 gyvenamieji namai, kurių savininkai mokėjo mokesčius.

Kada Pašėsupyje buvo pastatytas pirmas namas, jokios žinios neturime. Kumelionių ir Mokolų srityje esantieji pilialakniai ir kitose vietose rasti kirvukai rodo, kad vietovė jau senų senovėje buvo apgyventa, bet ji archeologų neištirta. Ne tik neištirta, bet ir visai netyrinėta. Vienintelis, surinkęs žiupsnį žinių, yra kun. Jonas Totoraitis. Jis surado aukščiau paminėtą 1667 metų sąrašą. Be Pašėsupio, XVII šimtmečiuose minimi ir kiti Marijampolės apylinkės kaimai: 1681 metais jau minimi Trakiškiai, tais pačiais metais paminėti ir Nartai, 1682 m. Degučiai, 1683 m. — Mokolai, 1684 m. — Meškučiai, 1687 m. — Puskelniai ir kt.

Prie Marijampolės buvusiuose Liepyne, tarp miesto ir Kvietiškių, rastas kapinynas. Yra pagrindo manyti, kad III ir IV šimtmečiuose p. Kr. ten buvo laidojami sūduvai, bet ta gili senovė dar netirta. Iš viso, Marijampolės sritis isto-

riškai yra jaunesnė, negu daugelis kitų Lietuvos sričių. Gilioje senovėje ji galėjo būti apgyventa, bet vėliau ji galėjo pratuštėti, apaugti miškais. Tai buvo nieku neprasikišęs, nuosalus, vėlai pradėtas kolonizuoti Europos užkampis.

XVI-tame amžiuje visa Marijampolės sritis buvo apaugusi didelėmis giriomis. Ten, kur dabar yra Marijampolė, buvo milžiniškos Birštono girios vidurys. Apie 1650 metus sritis tarp Nemuno ir Jėšios jau buvo apgyventa. Žmonės buvo įsikūrę ir visoje srityje nuo Paprūšės iki Rausvės. Maskoliams pradėjus veržtis į Lietuvos rytus, žmonės bėgo į Sūduvos girias. Manoma, kad tie pabėgėliai, apsigyvenę Šešupės pakrantėse, ir bus įkūrę Pašėsupį.

Dienu Skeveldros

1
A. Wat rašo, kad sovietiniai rašytojai, kurie vieši kaip turistai Vakaruose, paklausti "kokių knygų norėtų persi-vežti namo?" lyg sutarę pareiškia:

— Kafka ir Camus...

2
Beje, Nobelio laureatas Camus ir Kafka (žydų kilmės žydų rašytojas) yra visuose draudžiamųjų knygų indeksuose: pas Staliną — Nikitą, pas Hitlerį ir, deja, Vatikaną.

3
"Literaturnaja Rossija" įsidėjo žinią apie kūrybą, kuri "atidėta" neribotam metui, t. y. kuriama, bet spausdinti nespausdinama. Paduodama Grigorijaus Glazovo eilėraštis apie "kūrybą stalčiaus dugne ir dulkėse". Štai keletas ano eilėraščio ištraukų:

4
"Nešti į šviesą", t. y. išmugelinoti į Vakarų. Žygis su didele rizika. Po Pastarnako Narica. Ir Jesenin—Volpin.

(Nukelta į 2 psl.)

Pašėsupys, matyt, priklausė prie Kauno dekanato. Pradžioje jis minimas Naumiesčio metrikuose, o jau nuo 1680 metų Pašėsupys minimas Prienu parapijos knygose. Matyt, Pašėsupio gyventojų skaičius augo, nes 1717 metais Pašėsupyje jau pastatyta koplyčia. Ne tik Pašėsupio, bet ir kitų kaimų gyventojams buvo toli į Naumiesį arba Prienus, todėl ir leista statyti koplyčią. Ji buvo visai prie Šešupės, netoli visiems pažįstamos Bartlingo vaistinės. Kelis kartus per metus atvažiuodavo į Pašėsupį kunigas iš Prienu, o kartais net ir iš Kauno. Tų švenčių metu suėdavo į Pašėsupį žmonės iš visos Marijampolės srities.

Švenčių metu į Pašėsupio koplyčią susirinkdavo žmonės melstis, bet krikšto turėdavo važinoti į Prienus. Tikslai nuo 1732 metų Pašėsupyje užvestos metrikų knygos. Pašėsupio metrikos be pertraukos buvo vedamos iki 1748 metų.

1736 m. pirmą kartą paminėtas Starapolės vardas. Tais pačiais metais buvo išgrįstos keturios gatvės ir išskirta keturkampė rinka, nors parduavinėti prekių toje rinkoje tada dar ir neleido. Starapolė buvo išskirta pagal galiojusį valakų įstatymą. Tuo metu visa Lietuvos žemė buvo matuojama ir paskirstyta valakais.

Aštuonioliktą šimtmečio pradžioje Prienu seniūnas Butleris įkūrė Kvietiškių dvarą. Prienuose Butleris turėjo didelę pilį, bet švedai, įsiveržę į Lietuvą, tą pilį išgriovė. Pats Butleris, besigelbėdamas nuo paskirstytą valakais.)

GASPARĄ VELIČKA...

(Tęsinys iš 11-to psl.)

pats laikraščius paskaitydavo, bet vėliau Jaunius Puodžiūnas jam garsiai skaitydavo.

Liga ir slaugytojai

Jonas ir Sofija Puikūnai, kurių name Hyperion gatvėje Gasparas Velička gyveno, buvo tikrai geri ligonio sargintojai. Pats Gasparas tai yra ne kartą pasakęs ir prašęs jo padėką spaudoje paminėti (Naujienos, 62. 6. 29). Tuose namuose gyveno: žurnalistas Algirdas Gustaitis, jis ligoniu parūpindavo įvairios spaudos; Teofilė Mickevičienė savo paslaugumu nuolat padėdavo; Alfas Vasiliauskas savo automobilium pas daktarą bei ligoninę pavėžindavo.

Praeitų metų pradžioje, po pirmosios operacijos, kuri buvo tyrimai ligos priežasčių nustatyti, Gasparas pradėjo labai blogėti. Liga taip buvo suėmusi, kad tik pašnabžda begalėjo kalbėti. Jo kaklo kairioji pusė buvo švitinama rentgeno spinduliais. Balsą atgavo. Jau tada žmonių buvo kalbama, jog ligonis vėžiu serga, bet Gasparas su džiaugsmu pasakojo, kad daktaras sakęs, jog vėžio nerasta.

1962 m. kovo 27 d. buvo vėl operuotas. Prieš išvažiuodamas į ligoninę viltingai kalbėjo, jog guzų išpūsim ir bus sveikas. Į trečią po operacijos dieną aplankiau jį ligoninėje. Lovoje sėdėjo, juokavo. Gyrėsi, kad daktaras sakęs, jog retas ligonis esąs, kuriam taip greitai operaciniai pūšviai gytų. Grįžo namo, bet gimimas buvo lėtas.

— Jei taip ir toliau tegysiu, ta liga suėš mane, — nusiminęs kartą išsitarė. Bet kas per liga, jis niekada neprisitarė, nors po paskutinės operacijos žinojo. Prieš operaciją Amerikoje ligonis, jei jis yra pilnos sąmonės, turi pasirašyti leidimą operacijai. Sakoma, kad Gasparas labai susijaudinęs, kai patyręs, jog balso dėžė jau vėžiu paliesta. Dėvės leidimą tik daline operacijai, neliečiant kalbos organų.

Vladas Gylis, Dramos sambūrio narys, buvo vienas iš nuolatinių Gasparo lankytojų. Tai tikras adjutantas — pagalbininkas tiek scenos darbuose dar Gasparui esant sveikam, tiek ir susirgus. Išveždavo jis ligonį sekmadieniais į kalnus, į dykumas, pasidairyti, pakeisti ligonio apšvietimą. Gegužės pabaigoje Vladas Gylis išvažiuo atostogų. Sustojau pas Gasparą ir klausiau, gal nori išvažiuoti į parką ar į laukus? Siūliausi pavyžinti, pavaduoti Vladą Gilį, kol grįš iš atostogų. Gasparas buvo labai nusiminęs ir sako:

— Persišaldžiau. Labai dešinė šonkaulys skauda. Temperatūra kasdien pavakariais pakyla. Turėjau persikelti pas Jaunius Puodžiūną gyventi, bet

kai esu persišaldęs, negaliu į lauką išeiti, negaliu išvažiuoti...

Kai J. ir S. Puikūnai pasiskelbė parduodą namą, tai ir Gasparas susirūpino kitur persikelti. Jį pas save pakvietė baleto solistas Jaunius Puodžiūnas, kuriam atiteko pats sunkiausias ligonio slaugymas. Niekas jam nei už sugaištą laiką, kaip čia Amerikoje mada, nei už vargą doleriais neatlygino ir neatlygins. Tai buvo slaugytojas iš draugis-kumo.

Birželio pabaigoje į naują butą persikėlęs, naujoje vietoje Gasparas pagyvėjo — ir energijos ir iškalbos padaugėjo. Su Jaunučiu Puodžiūnu, kurį sutrumpintai Jaunium vadinavo, užsisakė keletą laikraščių ir atrodė, kad rengiasi ilgam gyvenimui. Kartą nuotaiškai kalbėjo:

— Pas Jaunius daug vietos. Šeštadienį pasikviesim Railus, Mironus, Algį Gustaitį, atvažiuosite ir judu su Giliu. Išsivirsime kavos, pavakaruosime, įkurtuves atšvėsime.

Tačiau Gasparo entuziazmas naujoje vietoje neilgai tęsėsi. Sveikata pradėjo smarkiai menkėti. Nesukviete ir žadėtų svečių, o tik Vladas Gylis tą šeštadienio vakarą atsivežė filmams rodyti įtaisus ir ligonio vakarą pajavirindamas, parodė paveikslus iš savo atostogų kelionės bei iš Los Angeles lietuvių gyvenimo vaizdų.

Kartą paprašė manęs, kad spaudoje paskelbčiau, jog jis negali į gautus laiškus atsakyti, jei kas laukia ir nesulaukia, tegul nepalaiko už blogą (Naujienos, 62. 7. 17).

— Jauniau, turėsi važiuoti pas daktarą. Tegul pašalina šonų skausmus, — taip Gasparas kartą kreipėsi į savo bičiulį ir slaugytoją.

Nuvažiavo jiedu. Grįžęs Gasparas pasakoja:

— Daktaras apžiūrėjo ir pasiuntė pas aną, kurs kaklą rentgeno spinduliais gydė. Tassai irgi apžiūrėjo ir paliepė važiuoti namo, kai reikės pasikviesti... Na, o jei reikės, tai duos spinduliu į šoną ir tą biauurybę užmuš, — šitaip pats save ligonis ramino.

Praėjo gal savaitė su viršum ir girdžiu, Gasparas vėl apie daktarą kalba:

— Jauniau, turėsi daktarą ieškoti. Gal užmiršo mane? O gal daktaras šone nieko pamatavo? Juk jei kas pavojoing ten būtų, tai kviesių mane, imtų gydyti, duotų pagalbą...

Paprašė, kad Jaunius paskambintų daktarui. Jaunius kalba, o Gasparas atsisėdo šalia. Pabaigus telefoninį pasikalbėjimą, Gasparas neatleidižia, vis klausia, ką sakė daktaras? Nieko neliko, kaip pasakyti — liga perėjo į plaučius. Nusiminė Gasparas ir išsitarė:

— Aš taip ir maniau... O daktaras iš tikrųjų pasakęs, jog vėžys jau apėmęs

Vasario 16-tosios Gimnazijos mokiniai prie paminklo

abu plaučius, kad nebegali būti jokios kalbos apie koki nors gydymą ar operavimą. Viena išeitis — skausmus lengviną vaistai.

Lietuvoje prieš laiką numarino

Gasparas Velička gyventi dar labai norėjo, apie ligą ir mirtį vengė kalbėti, bet mirtis aplinkui slankiojo. Dar laikraščius skaitydamas vis rasdavo jaunų, savo kartos žmonių, nekrologus. Kartą, kai vėlai vakare užėjau, Gasparas sako:

— Maniau, kad ši vakarą neaplinkysi. Buvo Vladas Gylis, tai jam įdaviau tau perduoti laikraščius žinią. Lietuvoje per radiją paskelbė, kad aš kovo mėnesį miręs. Kad jie mane numarino, tas manęs neįaudina, bet kodėl jie taip padarė, nežinau. (Naujienos 62. 7. 7).

Po liepos 25 d., kai sužinojo, jog liga plaučiuose, Gasparas pradėjo smarkiai blogėti. Sėdime liepos 29 su Jaunium prie jo, bet prakalbinti mažai tepavyksta. Jaunius iššaukiančiai kalbina:

— Gasparas šiandien kažkodėl nevalgo. Yra rūgusio pieno, yra "buderimilio", yra kompoto bliūdas, — bet ligonis nesusigundo.

Liepos 31 d. aplankęs Gasparą klausiu vieną klausimą, klausiu kitą, bet jis nekalba, tik ranka pamojo ir beviltiškai vos ištarė:

— Jau viskas čia jovalas...

Rugpiūčio 1 d. ir laike buvo pasimetęs. Pradėjo Jaunium aiškinti, kad jau rugsėjo mėnuro. Anksčiau patį teiraudavosi, kas naujo kolonijoje, kas naujo politikoje, o dabar tik snaudžia. Rugpiūčio 2 d. aplankius buvo jau aišku, kad lankymas pasibaigė, o prasidėjo budėjimas.

Rugpiūčio 5 ir 6 d. Gaspa-

SKAITYK KASDIEN
NAUJIENAS
IR TEMYK SKILTIS
Lietuviai taipgi perka ir parduoda ir progas sužinoti per
NAUJIENAS

12 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, AUGUST 10, 1963

MARIJAMPOLĖS GIMNAZIJOS ŠIMTMETINĖ SUKAKTIS

(Tęsinys iš 1-mo psl.)

užpuoliku, bėgo į girias, pasirinko derlingą vietą netoli Šešupės ir įsikūrė Kvietiško dyarą. Grafienė Ščiukaitė—Butlerienė iškvietė pirmą vie-

DIENU SKEVELDROS

(Atkelta iš 1 psl.)

Oriechin. Tai jau "Skeveldrose" buvo minėta. Kai Londono pasirodė "The Blue bottle" (iš rusų kalbos versti pasakojimai), Nikita siuntė Evtušenką išnūpinti. Be to, rąja visokių žvalgybininkų zujo-siu-to, ir surado, kad tu pasakojimų autorius būsiąs 60 metų amžiaus Valerij Jakovlevič-Tarsa. Ką daro bato kultūros puoselėtojas Nikita? O gi autorių liepia uždaryti į beprotnamį.

G. Herling ryšium su tuo rašo, kad tai... Senas ir išbandytas rusų paprotys, ir nurodo į Herzeno "Byloje...". Ir taip, kai Herzen buvo ištremitas į Viatką, kilo Čadajevo ("Filosofiškas laiškas", idėtas į "Teleskopo" skiltis) "skandalas": laikraštis uždaryta, o cenzorius išvartyta į pensiją, redaktorius — Sibiran, autorius? Autorius, asmeniškų caro paliepimų, uždaryta į beprotnamį, prieš tai turėjo raštų prisidėti nieko neberašyti. Uždarė ir kas savaitę gydytojas ir policijos vadovas siuntė raštiską pranešimą carui, kad Čadajevo prafas "pavojingas aplinkai".

A. Wat rašo, kad Stalinas mėgęs rašytoją Černyševskį (Nikitai sutinkant, Černyševskio "Filosofiniai tekstai" išleista specialia laida 1951 m.). Kai sužinojęs, kad "senas bolševikas" Nahamkė—Stieklov berašęs knygą apie Černyševskį, liepė jį "atšaukti iš kartuvių". Pervežtas į Omsko saugumo specialų kalėjimą Nahamkė—Stieklov turėjo pareigą knygą ko greičiau baigti. Seimai pranešta, kad... mirė širdies smūgio išūktas, o mirė po daugelio metų dezinterija. Mirė visais rusiškojo žodyno ištekliais bekeikdamas Stalina.

Nikitai nepatiko Solochovo "Tyliojo Dono" epilogas. "Ištaisyta"... Po ilgų... grasinimų.

Nikita — literatas?! Tai lygiomis primena caro laikų "akvarelę".

Kai cenzoriui pristatyta Gogolio "Mirusio stelo", ans patį vardą išgirdęs susuko: "Neleisiu. Siela yra nemirtinga..." Reikalavo "ištaisyti".

Prancūzų spaudos pranešimu, Nikita pernai vieno pokalbio metu atkreipė dėmesį į caro Mikalojaus I pareigūnų spaudos reikalams kažkokį Kukulniką, kuris išgarsėjo savo tarnybiška fraze: "Jei man lieps, tai ir akušere būsiu..."

J. Cicėnas

nuoli Marijoną 1750 metais ir apgyvendino jį Starapolėje. O 1758 m. rugsėjo 13 dieną Starapolėje įsikūrė marijonų vienuolynas. Iškilme dalyvavo Alvyto, Pajevonio ir Pilviškių klebonai. Grafienė Butlerienė ta proga padovanojo marijonams didelį žemės sklypą, esantį tarp Jevonies ir Šešupės. Be to, ji davė teise Marijonams kurti miestelį. Marijonai tuojau pradėję gatves, prie gatvių išrėžė daržus ir juos pardavinėjo. Savo žeme Marijonai pavadino Marijampolę. 1789 metais Marijampolėje jau buvo 13 namų, pastatyti Marijonų daržuose ir mokėjusių mokesčius valdžiai.

Starapolės gyventojų skaičius didejo ir marijonų turtas augo. Kaimynystėje esančio dvi skirtingos vietovės pradėjo lieti į viena. 1792 metais karalius Stanislovas Augustas, sujungdamas Starapolę su Marijampole, pavadino miestą Marijampole ir davė jam miesto teises. Starapolės vardas beveik jau išnykęs, nors žmonėse jis dar tebėra gyvas iki pačių paskutinių laikų.

1783 m. Marijampolė jau buvo tiek išaugusi, kad buvo įkurta Marijampolės parapija. Prie jos buvo priskirti apylinkėje esantieji kaimai. Laikui bėgant kaimų ir žmonių skaičius tiek padidėjo, jog teko atskirti nuo Marijampolės kitas parapijas. Išskirtos Igliaukos, Sasnavos ir Patilčių parapijos. Aštuoniolikto šimtmečio pabaigoje jos visos priklausė prie Marijampolės parapijos.

1795 metais įvyko paskutinis Lietuvos valstybės padalinimas. Iki 1807 metų Marijampolė pateko Prūsų valdžios žinion, o vėliau nuo 1807 iki 1814 buvo paskirta į Lenkijos kunigaikštystę. Nuo 1814 m. istig šimtmeti Marijampolė buvo rusų caro valdžioje. Prūsų laikais Marijampolė tapo apskrities miestu. Tokiu ji pasiliko iki šių dienų.

1829 m. buvo baigtas Petra-piilio—Varšuvos plentas, einas per Marijampolę. Kiek vėliau viena plento šaka buvo nuvesta į Vilkaviškį ir Kybartus. Plentas ir keliai paskatino Marijampolės augimą, pagyvino prekybą. Pradžioje gyventojams užleko koplyčios, bet vėliau buvo pastatyta medinė bažnyčia. Bet tai sudėgus, 1824 m. pastatyta mūrinė, o 1882 m. jai pridėti bokštai.

1768 m. Sūduvoje buvo dviklasė mokykla: Seinuo-se ir Virbalyje. 1819 m. Virbalyje buvusi mokykla buvo panaikinta, o Seinų aukštesnioji perkelta į Lomžą. Vietoj iškeltosios Seinų mokyklos buvo įsteigta šešiaklasė mokykla, kuri po 1831 metų sukilimo taip pat buvo uždaryta. Kiek vėliau Seinuose vėl atsirado keturklasė mokykla, kuri lai-

kui bėgant buvo paversta pil-na gimnazija, o 1839 metais ji buvo perkelta į Suvalkus. Seinuose buvusi keturklasė 1840 metais buvo perkelta į Marijampolę, kaip lenkiška apskrities mokykla. Ši mokykla buvo prie pačios Marijampolės rinkos, kur vėliau buvo pastatyta Babarskio vaistinė. Mokyklos troba buvo medinė. Tą lenkiškąją mokyklą baigė cile lietuviai, vėliau užėmusių įvairias atsakomingas vietas Lietuvoje ir kitur. Ju tarpe buvo vysk. Ruskevičius, mircs Varšuvoje; Naumiesčio prelatas Oleka; broliai Veličkoskai (Veliuoniskiai), gime Kume-lionių kaimė; Varšuvoje administracijos darba dirbė Butkai ir kt.

SUKILIMU ATGARSIAI MARIJAMPOLĖJE

Caro valdžia, matyt, turėjo žinių apie devyniolikto šimtmečio ruošiamus sukilimus. Paeioje 1831 m. pradžioje iš Kauno į Marijampolę atvyko rusų karo jėgos, pasiruošusios sukilimą malšinti. Rusai atsivėžė 12 patrankų Kovo mėnesį rusų pulk. Kulešovas suvarė visus Marijampolės ir jos apylinkių valdininkus bei dvarininkus ir privertė juos prisiekti ištikimybę carui. Bet balandžio mėnesį sukilėliai Marijampolėje paėmė rusų komendantūrą ir 50 caro kareivių. Atvykus didesniai skaičiumi caro karių į Marijampolę, įvyko keli susišaudymai Marijampolės apylinkių laukuose. Sukilėliai pralaimėjo, daug žmonių buvo sumita. Susirėmimo metu žuvo apie 300 žmonių. Dalis susaudytųjų palaidoti kapuose, kiti buvo palaidoti žuvimo vietoje.

1863 metų sukilimas buvo kitoks. Kitaip elgėsi ir rusų vyriausybė. General-gubernatorius Muravjovas, norėdamas panaikinti lenkų įtaką Lietuvoje, stengėsi patraukti lietuvių rusų pusėn. Panaikinus baudžiavą, lietuviams buvo duota daugiau žemių ir teisių, negu rusų baudžiauninkams. Be to, Muravjovas Marijampolėje buvusią lenkų keturklasę mokyklą paverė rusų gimnazija. Lenkų kalba joje buvo visai uždrausta, o leista keilios valandos lietuvių kalbai dėstyti. Prie keturklasės kiekvienais metais buvo pridėdama nauja klasė. 1867 metais Marijampolėje jau buvo pilna gimnazija. Pirmuoju lietuvių kalbos mokytoju buvo Rutkauskas, savo mokiniams dažnai skaitydavęs "Anykščių šilėlį". Jam mirus, mokytojaus Ulinskas, kilęs iš Zemaitijos. Marijampolės ir Suvalkų gimnazijas baigusieji lietuviams caro valdžia paskyrė kelias stipendijas studijuoti Maskvos universitete, vėliau ir Petrapilio, Lietuviai tomis stipendijomis naudojosi.

Nuo baudžiavos atleisti ūkininkai praturtėjo. Jie leido savo vaikus į aukštesnes mokyklas. Daugumas ūkininkų savo berniukus norėjo leisti

kurie norėjo, kad pramokytų ir mergaitės. Į medinį gimnazijos pastatą visų mokinių ne-galėjo sutalpinti. 1870 metais rusų valdžia nutarė pastatyti naujus namus Marijampolės gimnazijai. Vieta buvo parinkta toliau į šiaurę nuo buvusios gimnazijos namų. Gimnazijai buvo pastatyta didelė mūro namas pagal prancūzo inžinieriaus planą. Pradžius dvidešimčiai metų, naujai pastatyti mūro namai buvo per ankšti. 1890 metais teko prie buvusio pastato dar pristatyti kitas patalpas, padidinusias gimnaziją istiu trečdaliu.

Rusai leido gimnazijai dėstyti lietuvių kalbą, bet jie norėjo, kad lietuviui, atsisakyre nuo lenkų taptu pravoslavais ir rusų politikos šalininkais. Pirmasis gimnazijos direktorius Černyševskis, belankydamas mokinius kambariuose, stengdavosi juos palenkti į rusų puse. Baigiančius gimnaziją mokinius direktorius išsi-vedavo pasivaikščioti, bandydamas įkalbėti jiems, kad atvažiuojantys esantį geresnė už katalikų tikėjimą. Černyševskis tikėjosi, kad lietuviai, baigę gimnaziją, surusės ir ta pačia kryptimi ves kitus savo tautiečius. Lietuviai gimnaziją baigdavo, bet nesurudėdavo. Į mokinius didelė itaką turėjo lietuvių kalbos mokytojas Petras Kriaučiūnas, kuris patardavo mokiniams mylėti savo kalbą ir būti naudingiems savo kraštui.

Caro valdžia, pastebėjusi, kad Marijampolės gimnaziją laukantieji ir baigusieji lietuviav nerusėja ir neprovoslavėja, paskyrė gimnazijos direktorium fanatišką rusintoją Serno—Solovjevičių. Jis, susipažinęs su mokiniu ir Sūdovos gyventojų nuotakomis, 1885 metais sūlė vyriausybei Marijampolės gimnaziją uždaryti, nes ji nepatarnausianti Rusijos tikslams. Serno—Solovjevičius įvedė labai griežtus egzaminus, mokytojams buvo isakoma kirsti mokinius. Jam pavyko sumazinti gimnazijos mokinių skaičių, bet pačios gimnazijos vis dėlto nepavyko uždaryti. Vietos gyventojai kreipėsi su prašymais į rusų vyriausybę, kad ji paliktų gimnaziją.

Rusų gimnazija veikė iki 1915 metų. Karo pradžioje rusų kariuomenė buvo įvygiavusi į Prūsus, bet vėliau, kai ji ten buvo apsupta, sumušta ir paimta į nelaisvę, paėjo visas frontas. Kartų, žinoma, paėjo ir visa rusų mokyklų sistema. Rusų armija buvo sumušta vasario mėn., o vokiečių karo jėgos rugpjūčio mėn. įsiveržė į Lietuvą. Vokiečiai paėmė Kauną, Marijampolę, Vilnių ir kitus miestus. Vietos gyventojai rusai trunkėsi į rytus. Jie vežė į Rusijos gilumą ir savo istaigas. Marijampolės gimnazijai buvo įsakta eka-kuotis į Jaroslavo. Ten išva-žiavo gimnazijos direktorius ir mokytojai su šeimomis. I

(Nukelta į 3 psl.)

GASPARA VELIČKA PRISIMINUS

GASPARAS VELIČKA (Andriaus Mirono piešinys) (Tęsinys)

1961 metų vasarą daug kas pastebėjo, kad Gasparo Veličkos veido bruožai keičiasi. Lyg sensta, lyg nesveikas. Tačiau Gasparas dar buvo linksmas, špūs pilnas. Kartą sėdėjome vienos draugijos pik-nike nemažas būrys vyrų ir moterų. Nuo stalo pakilo viena moteris ir nuėjo į kitų piknikautojų būrį. Gasparas nu-lydėjo ją žvilgsniu ir sako:

— Graži, rupuzė, ta ponia X.

— Visai nei! — atsiliepiu, tyčia Gaspara išsukdamas ginčui. Žinojau, kad Gasparas visada mėgstą savo nuomone palaikyti ir ginti. Taip ir buvo. Kada jis savo mintis apie moters grožį išdėstė, paklausiau:

— Kaip ji gali būti graži, jei ją rupuzė pavadinai? Rupuzė negraži.

Po kiek laiko ponia sugrįžo prie stalo ir su ja šnekėsiuojamės. — Nekalbėk, ponia, su juo. Jis sako, kad esi negraži, — iš kitos stalo pusės isiterpė Gasparas. Žinoma, kol visą grožio problemą gražiosios ponios akivaizdoje vėl iš naujo buvo pernagrinėta, susidarė nemažai kalbos padauginimo ir linksmos nuotakos.

Sveikas būdamas Gasparas Velička įvairiomis temomis mėgo diskutuoti, bet sirgdamas vengė kalbų apie ligą, apie mirtį, tačiau mėgo kalbėti apie Lietuvos kaimo žmonių gyvenimą, jų papročius bei dainas, nes tas viskas turėjo ryšį su jo meno ansambliais, su jo muzikinėmis pjesėmis. Kita labai jo mėgiama tema buvo — prisiminimai apie tėvą ir motiną. Vieną vakarą jis prakalbėjo, kaip šio karo metu iš Vilniaus važiuojo į tėviškę kūčių vakarienei. Motina pakvietusi ir jis prisidėjęs parvažiuoti. Iš Vilniaus į Kauną traukiniu atvažiavęs, bet toliau į namus dar buvė apie 30 kilometrų. Prieš šventę nesuradęs jokios susisieki-mo priemonės, tad per sniegą ir šlapdrū tamsioje išėjęs į Lietuvą. Vakarienei nepasiekė konservatorijoje smuiko namus pasiekęs. Namiškius

miegančius rades. Kūčių stalas paruoštas, bet be jo nevakariniuota. Visą tą pasakodamas Gasparas jungė su tuo, kad jo motina giliai laikėsi papročiu. Per kūčias visa šeima turi būti namuose.

Lietuvių liaudies muzikos išpopuliarinimui daug pasidarbavo prof. J. Zilevičius, profesoriaudamas Klaipėdos konservatorijoje. Jo išmokyti ir paskatinti jaunieji muzikai ėmė liaudies muziką studijuoti, kelti jos grožį ir savotiškumą. Studentaudamas Kaune apie trejetą metų gyvenau vienam kambaryje su teatro orkestro dalyviu, baigusiu Klaipėdos konservatoriją. Mūsų kambaryje dažnai susirinkdavo teatralų ir muzikų. Vykdavo pašnekėsiai ir diskusijos už profiniais bei meno klausimais.

Serganti Gaspara Veličką aplankius ne kartą paliesdavome anuos, tautinės muzikos, tautinių drabužių ir papročių iškelimo laikus. Užtekdavo tik kelis žodžius ta tema tarti ar priminti, kaip Jonas Svedas "Skudūčiuok" vadovėlį rašė bei kaip skudučius derindavo, tai jau Gasparo nebusilaikys ir jis atsiminimas keliauja po Lietuvos kaimus. Su didele pagarba prisimindavau savo tėvą, kad tas nei arkliai nei vežimo negailėdavęs ir leisdavęs po kaimus važinėti, kaimiečių papročius stebėti, dainas užsirašinėti.

"Turėjau ir aš neblogą baritono balsą..."

Pasakojo Gasparas Velička, kad jo tėvas buvęs muzikalus, bet neturėjęs muzikinio išsilavinimo. Draugavęs tėvas su Stasiu Šimkumi ir tasai vis raginęs lavintis muzikoje. Tėvas prieš pirmąją karą anglių kasyklose uždarbavęs.

— Kas dveji metai tėvas grįždavo į Lietuvą žmogų ap-lankyti ir kas dveji metai mes gimėm vaikai, — kalbėjo Gasparas. Vėliau tėvas į Lietuvą sugrįžęs, kai Amerikoje anglių kasyklose sužeidė kojas.

Džiaugėsi Gasparas Velička, kad jo sesers Veronikos, ištekėjusios už Balio Lapinsko, sūnus Darius Lapinskas Vokietijoje išliko į žymius kompozitorius. (Naujienos, 62, 7, 7.).

Jičėsa—omsjeaiciaisog? — Parašė kartą sesuo Veronika iš Bostono, — sako Gasparas, — jai neramu. Negalinti vaiką (Darius) į namus iš Vokietijos beparsivilioti... Parasiau jai, — sako Gasparas, — koks jis tau vaikas? Jau vyras netoli 30 metų! Ne-trukdyk, jei jam gerai Vokietijoje sekasi! Tegul žengia pirmyn. Juk Europa muzikos lopšys. Kai pagarsės Europoje, tai sugrįš į Ameriką, tada jis bus čia reikalingas.

Sakė Gasparas Velička, jog Lietuvoje likęs jo sūnus baigė konservatorijoje smuiko klasę, o duklė — pianino. Pri-

statęs muzikoje gabią Veličkų giminę. Gasparas apie save kalbėjo:

— Turėjau ir aš neblogą baritono balsą. Ir teatro scenoje, kai reikėdavo, gerai užtraukdavau ir bažnyčioje giedodavau. Gyvenau karo metu mažame Cekoslovakijos kaimelyje. Susipažinau su vargoninku. Panūniavau jam dvi lietuviškas giesmes. Užrašė melodijas. Padarėva keletą repetičiū, o kai sekma-dienį bažnyčioje pragydaui, tai visa bažnyčia į vargonų pusę atsisuko...

Pasakojo Gasparas, jog kaimuose slapstėsi daug čekų studentų, vengdami vokiečių arešto. Susidraugavęs su čekų jaunuim. Kas sekmadienio giedojimui bažnyčioje, draugavimas su studentais, išpopuliarino jį taip, kad okupacinė vokiečių valdžia palepūsė iš to kaimelio išvykti.

— O viena čekė studentė taip labai buvo isimylėjusi, jog iš ten mane vokiečių varomą lydėdama taip verkė, kad niekada gyvenime nematčiau šitaip moterį verkiant... Pravitkdžiau kartą ir savo motiną, — išsitarė Gasparas, — bet džiaugsmo asaromis. Parvažiavau į tėviškę atostogų ir per mišias bažnyčioje giedojau. Mama neišlaikė, džiaugsmo asaromis neapsi-asarėjusi...

Sirgdamas Gasparas Velička skaitydavo. Dar J. ir S. Puikūnų namuose gyvenant ne kartą esu rades užsūdusį su knyga rankoje. Snaudavo, kaip kiskis. Vos durys brakštelėdavo, tuoj pabudavo. Pasikūnė knygą, kurią Gasparas perskaitė, buvo Pulgio Andriušio Rojaus vartai. Labai jam patiko. Ne kartą posmą po posmo atpasakojęs, džiaugdavosi Lietuvos kaimo gamtos aprašymais.

— Skaitai ir jauti, kad čia rašo menininkas, talentas. — Tuoj pat Gasparas pakėlė kitą knygą, vietinio rašytojo, ir sako: — O čia ne menininko, čia jau sakinių kalvio darbas. Sakiniai suregisti, sudėstyti — skaityti negaliu...

Bendrai ligonio skaitymas buvo vargingas. Skundėsi, kad

NUO KRIAUCIŪNO...

(Tęsinys iš 10-to psl.)

nimo sritis: čia atsišaukimas, čia kalendorius, giesmynas, mal-daknygė, abėcėlė, vadovėlis, mo-kyklai skaitiniai, drama, apysaka, poezija, poema, romanas, dainos, pasakos, gajdos, laikraščiai, žurnalai... Prie sienos, istie-se sparnus, plazda abudu Ame-rikos dienraščiai — "Draugas" Tėvų Marijonų, atkilusių iš tos Marijampolės, ir "Naujienos" tos gimn. auklėtinio Grigaičio rankose. Tik, Dieve, jiem pa-dėk, kad niekad nepanickintų tu pirmųjų idealų, o mūsų beame-miskėjantį kraują vis pastiprin-tu sveiku, gausiu. (O kas re-daguoja "Laiskus Lietuviams" ir dar kitus?).

Čia ir yra padėtos dvi didžio-sios temos ar teoremos, būsančios ruošiamoje monografijoje išrosdytos: 1. "Marijampoliečių jnašas į mūsų raštiją, 2. — į mūsų literatūrą". — ar gal kiek kitaip nusakytos.

— Stebėkl visa sudėta tarp nepagarbiai... ant gryną kirvio tašymo stalų ir nuogrų sienų... tik trūksta tarp sienų samany...

— Na, ir pasakei... Kažin, ar niekas nenugirdo? — apsidairo, balia varianti seną metraštį, pažįstama. — Ar jau spėjai pamiršti, kokiose sąlygose tie (pirmieji) leidiniai yra gimę, kokiais keliais pasiekę skaityto-jus, kokiose lentynose buvo su-krauti? Čia samoningai taip pa-vaizduota... Kas iš dekoracijų ir butų turtingumo, jeigu juose visai lietuviškai knygal vietos nėra, o ant balto kilimo vaikščio-dama paieka pėdas juoda katė ar šuniukas...

Tą akimirka, pakildama iš an-čiuku tarpo, mestelejo sparnais gulbė ir iškilo aukštai aukštai. "Nesvarbu, kad tarp ančiuku augau, kad tik iš gulbės kjausi-nio"! Ulfutė Kvietiškytė

(Tęsinys 12-tam psl.)

regėjimas silpsta. Padidina-maji stiklą vedžiodavo po knygą ir taip rades rinko.

— Nusipirk akinius, — ta-riau kartą.

— Kol liga nepraeis, akimiai nieko nepadės. — Ir nepirko. Iki pernai liepos vidurio dar

DONALD PETKUS ANTHONY PETKUS

A. PETKUS & SŪNUS

NAUJA KOPLYČIA

MARQUETTE FUNERAL HOME

2533 West 71st Street

(Maplewood gatvės kampas)

GRovehill 6-2345 TOWnhall 3-2108

Pilnas laidotuvių aptarnavimas, įskaitant karstą ir pasinaudojimą mūsų gražiom koplyčiom, yra nuo \$375.00; \$430.00; \$595.00; \$650.00; \$695.00; \$750.00; \$875.00; \$895.00; \$945.00; \$975.00 ir daugiau. Karstą galima pasirinkti koplyčioje.

GRAŽIOS INDIVIDUALINES KOPLYČIOS

MASINOMS PASTATYTI AIKSTĖ

Lietuviams teikiama šios rūšies aptarnavimas 30 metų.

11 — NAUJENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

NUO KRIAUCIŪNO...

(Atkelta iš 9-to psl.)

peruaro. Sutiko su sąlygomis. Prieš pat minėjimą atsiuntė programą su tomis arijomis. Nebuvo kas darą...

— Atsisaky! Choras gal būtų sutikęs užmesti pora dainų viršaus. Dabar, žiūrėk, padaryta — neatitaisysi... Lauk kito šimtmečio, jei gudrus!

“Vai lėkite dainos... pas jaunus senus”... **Vaičaitis**

Čikagos vyrų choras juk yra ir operos choras. O dirigentas A. Kučiūnas — operų dirigentas. Be abejonės choras moka operinių dainų. Matote, kaip nuostabiai taikliai parinko idėją stiprinančias dainas. Šį subrandusį meno kely dainos vienetą nebūtų perdaug pavadinus mūsų viena iš meninių galių ir lietuviškumo atrama. Jų dainavimas kelė ir nešė, užsiliejo riba tarp scenos ir klausovų. Tuo tarpu dainininkai nėra tie, kurie, išsiginę ir išsilisę, ateina į reperičijas, bet po sunkaus dienos darbo. Jie pasirodė su lietuviška ugnimi krūtinėse ir savu žodžiu, puikiai tariamu, lūpose. Scenos rėmuose darnus paveikslas ir savo išvaizda, ir vidaus drausmė. O veidus puošė lyg susirūpinimas — kas dainuos po mūsų...

Dirigentas pabaigoje priminė, mostelėjęs salei, kas turi giedoti tautos himną. Mat, mes “benaujoviskėdami ir bepažangėdami” jį dažnai paliekame solistui-ei “visuomenei pritariant” (gal ir nepitariant). Tokių būdu nuvertiname jo prasmę, sulyginame su eiline daina, už kurią, kartais, ir paplojama. Šį kartą himnas giedamas visų kartu su choru puikiai išdidžiai, vieninčiai, galingai.

“Svečiai, svečiai, sakau jums stačiai: mokėjęt ateiti — mokėkit išeiti”... Užuolaida nepakili. Skirstykites nešini paskutiniui įspūdiui. Jokios padėkos — nei rengėjams, nei programos vykdytojams. Svarbiausia, kiek visuomenė išsineš lietuviškos atgajos ir ryžto sekti pabrėžtomis idėjomis!

— Kaip su honoraru, maestro Kučiūnai?

— Ką jūs, — pratarė šyptelėjęs Kučiūnas! — Ar aš ne tos gimn. auklėtinis!

O vyrail... — Mes, jei kokios, ateisime padainuoti, kai rengsite pasipiniginimą monografijai leisti. Argi mes nesuprantame, kad kiekviena idėja skursta tarp “skaniais valgiais apkrautų stalių”, atsimušdama sparnus į tarpautiniais langais pastatus, lyg tas sakalėlis į Sausą eglele... Trumpa ir aišku.

“Nevenodi medžių lapai, ne vienodi žiedeliai”... Tačiau jie vii vienam savo miškui ošia. Betgi nepasirodė spaudoje dviejų nuomonių dėl tų arijų sevimomis kalbomis. Net Margučiuvi jį nesutruimpinio ištiesio šimtmečio. Vienu apskritimu tašku (ir tai gerai) “Margučius” irgi suskamba bendru akordu. “Atrodo, kad mūsų tiek jaunesnieji, tiek vyresnieji, be tų trijų negali pajudėti iš vietos, nors jos ir būtų visai ne vietoj”

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— sako Margutis. “Klausai tų gražiai skambančių operos arijų ir galvoji... Ne operų garsai juos (savanorius) išlydėjo šiam didžiam žygiui, bet greičiausia — “Kur lygūs laukai”... “Girios kalneliai”, pabrėžia “Laisvųjų Lietuva”, įrodydama čia visiška arijų pralaimėjimą. “Draugui” “dainininkė darė gerą įspūdį”. Matyt, jis neturėjo galvoje viską apsprendžiančio minties vieninimo. “Naujienuos” padaro svarbią pastabą diplomatiškai: “Dainininkė dainavo lietuviškai”. Rygiškietis abejotinos vertės posirū chora ir, kaip ir kai kurie kiti, spaudos paroda. Jos sako: “Šimtmečio diena buvo suruošta įdomi ir naudinga”. Aišku dabartinės kovos dėl tėvynės išsilaisvinimo požūriu.

“Laisvosios Lietuvos” pažūrėta į minėjimą — tai rengimo komiteto minties sesuo. Išskirtinai gerai vertinusių (be to paties “pripotko”) minėjimą, net tą laikraščio numerį išleido antraštelė “Iš praeities tavo sūnus tęstiprybę semia”. Kodėl? “Ji” (gimnazija) “laisvės aušros gadynėje suvaidino didelį vaidmenį, ji davė pirmuosius mūsų tautos didvyrius”. Net “Vienybė” nesusiėgriėbė kaip kitaip supeikti. “Šimto metų Marijampolės gimnazijos sukaktį Chicagoje įspūdingai minint”, pripažįsta ji. Tačiau, tur būt, bendradarbiavimo su okupantu sumetimais, neišdrįsta balsiai ištarti minimos gimnazijos tikrojo vardo, būtent, Rygiškių Jono. Ta pati bendradarbiavimo mintis staiposi išlindus, lyg bailiams pagundos kipišas, ir iš viso pusės sprindžio rašto. Čia būtų tikslu “Vienybė” priminti, kad ir dabar lietuvių tauta žino (ir žinos), kuo pasitikėti ir ką minėti. Štai R. J. gimn. minėjime visai nebuvo paliesti, sakysim, joje dirbę ar iš jos išėję kai kurie asmenys, kurių paskiau nevertino ir patys okupantai. Mat, tik labai nekoks žmogus, ar tokių žmonių junginys, gali nesuprasti, kokio minėjimo vertas pataikūnas, parsidavėlis. O su Kudirka (ir panašiais) jiems tikrai ne pakeičiui. Gaila, kad “Vienybė” pati jų niekaip negali prisiminti...

— Ką jūs, — pratarė šyptelėjęs Kučiūnas! — Ar aš ne tos gimn. auklėtinis!

O vyrail... — Mes, jei kokios, ateisime padainuoti, kai rengsite pasipiniginimą monografijai leisti. Argi mes nesuprantame, kad kiekviena idėja skursta tarp “skaniais valgiais apkrautų stalių”, atsimušdama sparnus į tarpautiniais langais pastatus, lyg tas sakalėlis į Sausą eglele... Trumpa ir aišku.

“Nevenodi medžių lapai, ne vienodi žiedeliai”... Tačiau jie vii vienam savo miškui ošia. Betgi nepasirodė spaudoje dviejų nuomonių dėl tų arijų sevimomis kalbomis. Net Margučiuvi jį nesutruimpinio ištiesio šimtmečio. Vienu apskritimu tašku (ir tai gerai) “Margučius” irgi suskamba bendru akordu. “Atrodo, kad mūsų tiek jaunesnieji, tiek vyresnieji, be tų trijų negali pajudėti iš vietos, nors jos ir būtų visai ne vietoj”

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

privertė nutilti ir susimąstyti, mūsų tautos kryžiaus keliuose! Taip. Jis kitoks. “To dar nebūta”, taria vienas kitas. Bet ir ne toks. Gal dėl rengėjų susvyravimo žengti dar vieną kitą drausėnį žingsnį: kaip čia mat... jei visi daro taip. Nepatiks. Gal, iš tikrųjų, dėl nenugalimų kliūčių, neįveikiamų sąlygų.

Apskritai, rengimo komitetas pasirodė pajėgiu. Jis, be ruošiamos monografijos, dar turėtų pasiimti kuo nors tinkama pasivaidinti, jau išlyginęs duobes ir ištaisęs čia buvusius įsispraudusius netikslumus; kas gražu, tai gražu, bet ne tas, kas kam patinka! O kas tikrai gražu, tai ir patinka!

— Tegu skamba mūsų dainos po šalis plačiausias”... **Maironis**

— Kad aš mokėčia, nors ir nelygiai, plunksną vedžioti”... **Jakštaitis**

Tur būt, jis... nes tai iš tikrųjų gilaus proto žmogaus subrandintas poetiškas žodis. Juo apreiškta ano meto visos tautos didžiausias troškimas, lyg mažvydiškas, daukšiškas atgarsis... Spaudos paroda. Įžengiamo į didžiulę klasę, tarsi į kokią puselę. Ji ankštai ant stalų ir prie sienų priklostyta, vėliausiu žodžiu tariant, rygiškietį sukurtos spaudos, — pradedant Tatarė, baigiant Ramonu ir kitais. Kadangi, Jėzuitų namai visada pilni gyvųjų “dūšių”, tai ir ne marimpolietiai susimąstę voromis slenka tarp stalų. “Praėjo netikėtina daug”, — džiaugiasi Vaidelys, lietuviškos knygos nuolankus tarnas, tą parodą sudu ir pagaliau dar šiupininiai. Tada, manau, išvengtume visokių prieštaravimų ir nedarnos. Tačiau ir jokių atveju neturėtume visu svoriu ngrimsti į svetimas kairyumes.

Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— Tada. Ar rygiškis minėjimas toks, kokio buvo siekta? Ar jo paveikslas, pakabinatas prieš žiūrovų akis, išsitas, išbaigtas, aiškus, savitas ne prieštaraujantis pats sau ir ne sekantis kitus? Ar jo kalba ir spalvos

— sako Margutis. “Klausai tų gražiai skambančių operos arijų ir galvoji... Ne operų garsai juos (savanorius) išlydėjo šiam didžiam žygiui, bet greičiausia — “Kur lygūs laukai”... “Girios kalneliai”, pabrėžia “Laisvųjų Lietuva”, įrodydama čia visiška arijų pralaimėjimą. “Draugui” “dainininkė darė gerą įspūdį”. Matyt, jis neturėjo galvoje viską apsprendžiančio minties vieninimo. “Naujienuos” padaro svarbią pastabą diplomatiškai: “Dainininkė dainavo lietuviškai”. Rygiškietis abejotinos vertės posirū chora ir, kaip ir kai kurie kiti, spaudos paroda. Jos sako: “Šimtmečio diena buvo suruošta įdomi ir naudinga”. Aišku dabartinės kovos dėl tėvynės išsilaisvinimo požūriu.

“Laisvosios Lietuvos” pažūrėta į minėjimą — tai rengimo komiteto minties sesuo. Išskirtinai gerai vertinusių (be to paties “pripotko”) minėjimą, net tą laikraščio numerį išleido antraštelė “Iš praeities tavo sūnus tęstiprybę semia”. Kodėl? “Ji” (gimnazija) “laisvės aušros gadynėje suvaidino didelį vaidmenį, ji davė pirmuosius mūsų tautos didvyrius”. Net “Vienybė” nesusiėgriėbė kaip kitaip supeikti. “Šimto metų Marijampolės gimnazijos sukaktį Chicagoje įspūdingai minint”, pripažįsta ji. Tačiau, tur būt, bendradarbiavimo su okupantu sumetimais, neišdrįsta balsiai ištarti minimos gimnazijos tikrojo vardo, būtent, Rygiškių Jono. Ta pati bendradarbiavimo mintis staiposi išlindus, lyg bailiams pagundos kipišas, ir iš viso pusės sprindžio rašto. Čia būtų tikslu “Vienybė” priminti, kad ir dabar lietuvių tauta žino (ir žinos), kuo pasitikėti ir ką minėti. Štai R. J. gimn. minėjime visai nebuvo paliesti, sakysim, joje dirbę ar iš jos išėję kai kurie asmenys, kurių paskiau nevertino ir patys okupantai. Mat, tik labai nekoks žmogus, ar tokių žmonių junginys, gali nesuprasti, kokio minėjimo vertas pataikūnas, parsidavėlis. O su Kudirka (ir panašiais) jiems tikrai ne pakeičiui. Gaila, kad “Vienybė” pati jų niekaip negali prisiminti...

— Ką jūs, — pratarė šyptelėjęs Kučiūnas! — Ar aš ne tos gimn. auklėtinis!

O vyrail... — Mes, jei kokios, ateisime padainuoti, kai rengsite pasipiniginimą monografijai leisti. Argi mes nesuprantame, kad kiekviena idėja skursta tarp “skaniais valgiais apkrautų stalių”, atsimušdama sparnus į tarpautiniais langais pastatus, lyg tas sakalėlis į Sausą eglele... Trumpa ir aišku.

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

— Darbininke” minėjimas iškeliamas savitu, išskirtinu, iš visu, kada nors buvusių surengtų,

10 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

MARIJAMPOLĖS . . .

(Atkelta iš 2-ro psl.)

Jaroslavij išvažiavo dalis Marijampolės gimnazijos mokinių. Jaroslavyje buvo surasta vieta ir tęsiamos pamokos, bet neilgai. Prasidėjus Rusijos valstybės suirutėi, nustojo funkcionavusi ir Rusijon išvežta Marijampolės gimnazija. Tuo ir pasibaigė rusiškos Marijampolės gimnazijos laikotarpis. Dalis gimnaziją baigusiu ir joje besimokiusiu mokinių sugrįžo jau į nepriklausomą Lietuvą, bet mokytojai nebegrįžo. . .

Be jau minėtų direktorių Černiavskio ir Serno—Solovjevičiaus, Marijampolės gimnazijoje dar direktoriavo Masakovskis, 1902—3 metais Bobriuk, o 1905—6 Volkovskis, kuris įkliuvo dėl atestatų klastojimo, ir kt.

Reikia pasakyti, kad Marijampolės rusų gimnazija, nežiūrint į josios direktorių ne draugiškumą lietuvių atžilgiui, yra lietuviams daug davusi. Gimnaziją baigusieji žmonės išmokius dalykus žinojo. Kas nenorėjo arba nesugebėjo mokytis, tas gimnazijoje baigti negalėjo. Mokyklos vadovybė versdavo mokinius mokytis. Gimnaziją baigusieji susipažindavo ne tik su matematikos, fizikos ir gamtos mokslais, bet turėjo istorijos ir kalbos žinių, skaitydavo svarbesnius pasaulinės literatūros kūrinius. Didesnieji kitų tautų veikalai būdavo veržiami į rusų kalbą, ir mokiniai turėdavo progos juos perskaityti.

Marijampolės rusų gimnaziją baigė ir prie lietuvių tautinio judėjimo, be kitų, daug prisidėjo šie asmenys: Dr. Jonas Basanavičius, Dr. Vincas Kudirka, Jonas Jablonskis, ark. J. Matulevičius, adv. Petras Leonas, dr. P. Grigaitis, Pranas Mašiotas, kun. Pranas Bučys, kun. J. Staugaitis, mokytojas Gustaitis, Kriščiūnaitis, Vincas Mykolaitis—Putina, Jonas Totoraitis, ir kt.

Rusai ragino, vežė ir varė žmones į rytus, bet labai mažas ūkininkų skaičius ryžosi palikti savo ūkius ir vykti Rusijos gilumon. Daugumas paliko prie savo ūkių. Karo audroms praėjus, pasitraukusieji vėl sugrįžo namo. Didokas skaičius sugrįžo iš kitos Nemuno pusės, kai vokiečiai užėmė ir tas sritis. Daugelis mokinių pasiliko Marijampolėje, išvažinėjo į kaimus, gyvenimo su tėvais ir įsitarukė į ūkio darbus. 1915 m. rudenį, karo frontams nusistūmus į rytus, krašte buvo daug mokinių, norėjusių tęsti mokslą, bet nebuvo mokyklų. Draugija “Ziburys” nutarė kreiptis į vokiečių karo vyriausybę, kad ji leistų Marijampolėje atidaryti gimnaziją. Klierikas Dailidė, vadovavęs “Ziburio” delegacijai, netrukus buvo sufintas ir išvežtas į Vokietiją.

1917 m. buvo nutarta ir vėl kreiptis į vokiečių karo vyriausybę leidimo gimnazijai atidaryti. Šį kartą delegacijai teko važinėti į Vilnių. Leidimas steigti Marijampolės gimnaziją buvo duotas “Ziburio” draugijai. Gimnazijos direktorium buvo paskirtas kun. V. Vizgirda, o inspektorium išrinktas kun. Šmulskštys. Mokykloje mokslas prasidėjo tik 1918 metų pradžioje. Kad būtų išleitas visų metų kursas, mokinius atostogoms paleido tik rugpiučio pabaigoje. Pradžioje buvo tik penkios gimnazijos klasės, bet 1918 metų rudenį buvo atidarytos dar trys klasės, ir pasidarė pilna gimnazija. Tuo metu į Lietuvą jau buvo sugrįžę ir į Rusiją išvažiavusieji mokiniai. Dalis jų įstojo į naujai atidarytą “Ziburio” gimnaziją ir ją baigė. 1918 m. balandžio mėn. “Ziburio” gimnazijos direktorium paskirtas Jokantas, kuris direktoriavo iki 1920 metų gegužės.

Sugrįžus didesniai jauniems skaičiams iš Rusijos, 1919 metais Marijampolėje buvo dar įsteigta Realinė Gimnazija. Ji veikė iki 1926 metų. 1919 metais Marijampolėje buvo atidaryta žydų gimnazija. 1920 m. Marijampolėje buvo atidaryta Marijonų gimnazija, kuri tik 1925 metais buvo suteiktos valdžios mokyklos teisės. Vasaromis Marijampolėje būdavo rengiami mokytojų kursai.

Vokiečiai, davę leidimą “Ziburio” gimnazijai veikti, nuolat reikalavdavo, kad vokiečių kalbos pamokų skaičius būtų didinamas. Gimnazijos direktoriui dažnai tekdavo važinėti į Vilnių ir aiškintis. 1920 m. vokiečiams galutinai pasitraukus iš Lietuvos, reikalai šiek tiek pasikeitė. Tada į gimnazijų reikalus tegalėjo kisti tik švietimo Ministerija. Lietuvos vyriausybė nusavino visus buvusius rusų valdžios pastatus. Sklido gandai, kad Lietuvos švietimo Ministerija atimsianti iš “Ziburio” draugijos Marijampolės gimnazijos rūmus. Tada “Ziburio” draugija pati nutarė pavesti gimnaziją švietimo Ministerijai. Ji buvo suvalstybinta 1919 metais liepos 1 d.

Švietimo Ministerija, norėdama pagerbti buvusį Marijampolės gimnazijos mokinį Joną Jablonskį — Rygiškių Joną, 1920 metų gruodžio 31 dieną gimnaziją pavadino Marijampolės Rygiškių Jono Gimnazijos vardu. Gimnazija buvo mišri — berniukų ir mergaičių, bet 1935 m. mergaitės buvo perkeltos į seminarijos rūmus.

Pradėjus lenkams veržtis į Lietuvą, didelis aukštesniųjų mokyklų skaičius atsiliepė į vyriausybės saukimą stoti į kariuomenę. Viena klasė, mokinio K. Ališausko vadovaujama, visa iš mokyklos nuėjo krašto ginti.

Išvykus dr. Jokantui į Kauną, Rygiškių Jono gimnazijos direktorium buvo paskirtas Antanas Daniliauskas, gimęs 1876 metais ir tą pačią gimnaziją baigęs 1895 metais, 1903

m. Daniliauskas baigė Kazanės universitetą ir savo žinias papildė Petrapilio universitete. Marijampolės gimnazijos direktorium jis buvo nuo 1920 iki 1928 metų ir vėliau — nuo 1934 iki 1941 metų.

Marijampolės lietuvių gimnazijos direktoriais buvo: kun. V. Vizgirda, Kazys Jokantas, Antanas Daniliauskas, Pranas Gustaitis, o vėliau ir vėl Antanitik rugpiučio pabaigoje. Pradžioje buvo tik penkios gimnazijos klasės, bet 1918 metų rudenį buvo atidarytos dar trys klasės, ir pasidarė pilna gimnazija. Tuo metu į Lietuvą jau buvo sugrįžę ir į Rusiją išvažiavusieji mokiniai. Dalis jų įstojo į naujai atidarytą “Ziburio” gimnaziją ir ją baigė. 1918 m. balandžio mėn. “Ziburio” gimnazijos direktorium paskirtas Jokantas, kuris direktoriavo iki 1920 metų gegužės.

Sugrįžus didesniai jauniems skaičiams iš Rusijos, 1919 metais Marijampolėje buvo dar įsteigta Realinė Gimnazija. Ji veikė iki 1926 metų. 1919 metais Marijampolėje buvo atidaryta žydų gimnazija. 1920 m. Marijampolėje buvo atidaryta Marijonų gimnazija, kuri tik 1925 metais buvo suteiktos valdžios mokyklos teisės. Vasaromis Marijampolėje būdavo rengiami mokytojų kursai.

Vokiečiai, davę leidimą “Ziburio” gimnazijai veikti, nuolat reikalavdavo, kad vokiečių kalbos pamokų skaičius būtų didinamas. Gimnazijos direktoriui dažnai tekdavo važinėti į Vilnių ir aiškintis. 1920 m. vokiečiams galutinai pasitraukus iš Lietuvos, reikalai šiek tiek pasikeitė. Tada į gimnazijų reikalus tegalėjo kisti tik švietimo Ministerija. Lietuvos vyriausybė nusavino visus buvusius rusų valdžios pastatus. Sklido gandai, kad Lietuvos švietimo Ministerija atimsianti iš “Ziburio” draugijos Marijampolės gimnazijos rūmus. Tada “Ziburio” draugija pati nutarė pavesti gimnaziją švietimo Ministerijai. Ji buvo suvalstybinta 1919 metais liepos 1 d.

Švietimo Ministerija, norėdama pagerbti buvusį Marijampolės gimnazijos mokinį Joną Jablonskį — Rygiškių Joną, 1920 metų gruodžio 31 dieną gimnaziją pavadino Marijampolės Rygiškių Jono Gimnazijos vardu. Gimnazija buvo mišri — berniukų ir mergaičių, bet 1935 m. mergaitės buvo perkeltos į seminarijos rūmus.

Pradėjus lenkams veržtis į Lietuvą, didelis aukštesniųjų mokyklų skaičius atsiliepė į vyriausybės saukimą stoti į kariuomenę. Viena klasė, mokinio K. Ališausko vadovaujama, visa iš mokyklos nuėjo krašto ginti.

Išvykus dr. Jokantui į Kauną, Rygiškių Jono gimnazijos direktorium buvo paskirtas Antanas Daniliauskas, gimęs 1876 metais ir tą pačią gimnaziją baigęs 1895 metais, 1903

tienius Juozas, dr. Pautienius Kazys, Paulionis, Petrauskaitė Marija, Prapuolenytė Teresė, Purėlis.

Rainys Juozas, Rakickaitė Marija, Skrinška, Stelmokaitė Elena, Stankevičaitė—Miknevičienė, kun. Šmulskštys Antanas, kun. Svelnys Vincas.

Tonas Liudvikas, Totoraitienė Teresė, Totorius Stasys, Treigienė Ilina, Treinytė, Vabalaitė, Vaičiūnas Antanas, Vaičiūnienė Juozė, Valnerytė —Reitaitienė, Zemlianskienė Natalija, Zentenas Eugenijus.

Marijampolės gimnaziją baigė, be kitų, šie labiau pasižymėję mokiniai:

Aleksa Jonas Pranas, žemės ūkio ministeris, gyd. Aleksa Julius, pulk. Ališauskas Kazys, miškininkas Augustaitis Bladas, Bačkus, prel. Balkūnas Jonas, teisininkas Baltūsis Saliamonas, vysk. Borisevičius Vincas, Bukaveckas Kazys.

Ceičys Albinas, Čepulis, Choinauskaitė Genovaitė, Čiutaitė Julius, Čiutienė Bronė.

Kun. Dailidė Antanas, Dr. Daifidė Juozas, Dailidienė Antanina, Dailidė Juozas, kun. Dambrauskas Pijus, Daniliauskienė Leokadija, Dornaitė Olga, kun. Dragunevičius Vincas.

Kun. Echelbergeris, Echelbergeraitė Erna, Endziulaitis Motiejus, Endziulaitytė Jadvyga.

Gelaziūnas Albinas, Girdzius Pranas, Guogaitė Kotryna, Gustaitis Pranas, Grašytė Teklė.

Jaromas, Jaromienė Marija, Jasiukynas Jonas. Jarumbavičiūtė Aldona, Jančevičius Kazys, Jočionis Kazys, Josiukas, Juškevičius Andrius, Itn., Juzonis Vincas.

Kamaitis Juozas Jonas, Karalienė Irena, Kasakaitis Vaclovas, Kašuba, Katilius Vincas, Katilienė Marija, dr. Kauras Jonas, Kelpša, Itn., Klemas Liudvikas, Klevinskas, dr. Krasauskaitė Marija, Kriščiūnas Matas, Kriščiūnienė Irena, Kučinskienė Albina.

Ladygienė Stefanija, Landzbergaitė Stasė, Laurinavičiūtė Jadvy

"LENKMECIO" 100 METŲ SUKAKTIS

(K. Olekos paskaita, skaityta Zanavykų klube 1963 metais kovo 16 d. Miunchene, Vokietijoje)

(Pabaiga)

Taip pat vyksta sukilimas Zemaičiuose. Čia nėra šliachtos zascnkovos, bet čia yra daug bajorų žemvaldžių, kurie nepasitenkina simpatijomis sukilėliams, bet imasi ginklo. Kunigui Mackevičiui pasiseka suburti keletą simčių vyrų, ir jis išvalė nuo rusų geroką Zemaičijos dalį. Jiems trūksta ginklų, bet jų laukiam, kad užsienis prisijus per Palangą. Tie lūkesčiai neišsipildė ir maskoliai, gavę sustiprinimą, atgana savo pozicijas ir išsklaido Mackevičiaus kariuomenę. Pats Mackevičius su likučiais traukiasi pietų link į Suvalkiją ir, besikeičiant per Nemuną netoli Kauno, patenka į maskolių nagus. Jis pakariamasis Kaune Ožeskiens galybė, — toje vietoje, kur eina takas į Zaliąjį kalną, maždaug ties Mairomio gatvės linija. Tuo laiku ta vieta buvo visai tuščia, nes miestas baigėsi ties buvusiais Seimo rūmų namais. Dar rusų laikais prieš Pirmąjį Pasaulinį karą man teko išsikalbėti su kai kuriais Kauno gyventojais, kurie savo akimis matė šią ekzekuciją. Anot jų, maskoliai, apstoję iš visų pusių egzekucijos vietą, neleidė nieko arčiau prieiti, o atlikę savo biaučių darbą, kunigo Mackevičiaus lavoną laikė kai kurį laiką kartuvių kilpoje. Tik vėliau išvežė jį ir palaidojo nežinomoje vietoje.

Suvalkijoje, lietuviškoje dalyje, sukilimas kai kur visai neišsiplėtė. Čia turio galvoje pirmiausia Zanavykų kraštą. Jo šiaurėje nuo Višakio ir Šešupės žemumio ištisiose valsčiuose, kaip Griškabūdžio, Sintautų, Barzdų, Žvirgzdaičių, nebuvo nei dvarų nei didesnių miškų. Artimiausi dvarai buvo — Padvariai (Liestnistvos), palei Naumiestį, ir Zyplių dvaras prie Lukšių bažnytkaimio. Kiti dvarai buvo prisiglaudę toli prie Nemuno. Nors Padvarių ir Zyplių dvarų administracija varė žmones į sukilėlių būrius, bet ūkininkai, tuomet dar baudžiauninkai, visokiais būdais vengė dėtis prie sukilimo. Į juos labiau veikė paleistas ir rusų platinamas gandas, jog dvarininkai daro sukilimą, kad apgintų savo žemes nuo žemės reformos. Iš senų žmonių pasisakymų apie tu laikų įvykius pasilikę įspūdis, kad ūkininkai sukilėliams neprijautė, rusų propaganda laikė už gryną pinigą. Jie nesidėjo prie sukilimo ir labai skaitėsi su taip vadinamais "zakucnikais". Rusai, kad įbauginti gyventojus, įtartinose vietose apgyvendino pas ūkininkus kariuomenės dalinius, kaip priemonę sulaukyti žmones

4 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

K. OLEKA

nuo prisidėjimo prie sukilimo. Daugiausia kareiviai buvo apgyvendinti palei naujai pastatytą geležinkelį. Tie zakucnikai, nieko neatlygindami, apvalgydavo gyventojus ir, be to, dar apkredavo utėlėmis, o kartais ir šiltine... Suprantama, kad jokio atlyginimo nebuvo.

Kiek didesni pasisekimo sukilėliai turėjo Pakauņėje, kur buvo nemaža lenkiškų dvarų, o šalia didžiulis Kazlų Rūdos miškų masyvas. Tuose miškuose buvo susitelkę sukilėlių būriai ir ties "Silakojų" turėjo su maskoliais nesėkmingą susidūrimą. Kurioje vietoje buvo tas Silakojis, man nepasisekė nustatyti. ("Silakojų" vadinama apie 200 ha miškas tarp laukų, apie 5 km. į rytus nuo Antanavo dvaro — prie Šešupės — Kazlų R. valsč., Mar. apskr. — Red.). Alvito rajone buvo nemaža dvarų, bet kadangi čia visai nebuvo miškų, tai sukilėliai neparodė didesnio veikimo.

Antras susidūrimas, neskaityt Zalosios Girios, įvyko prie Marijampolės, kvietiškių dvaro laukuose, Liepynė. Buvo toks pat nesėkmingas sukilėliams, kaip prie Šilakojų. Nepriklausomybės laikais ta vietovė buvo išparceliuota miestiečiams, ir iš kitų syk didelio liepyno neliko nė žymės.

Lietuvių inteligentų tuo laiku kaip ir nebuvo ir jų laikysena nežinoma ir iki šiol nėra tinkamai išaiškinta. Kunigija buvo tuomet lenkų įtakojė ir daugumoje ji palaikė sukilėlių pusę; tik vienas kitas nepritarė, bet ir tai turėjo savo nuomonę slėpti, kad tu laikų aukštoji bažnytinė administracija nesužinotų. Prie tokių kunigų priklausė mano tėvo brolis. Mano tėvas, kuris tuo metu turėjo apie 23 metus, tarėsi su savo dešimčia metų vyresniu broliu kunigu, ką daryti — ar dalyvauti sukilime, nes verčia. Brolis kunigas tėvui atsakė: "Nebūk durmas, nesikišk! Nieko gero iš to sukilimo neišeis!"

Gardino srityje, kuri tuomet buvo žymiai lietuviškesnė, nes dar 1893 metų rusų gyventojų surašinėjimas rodė, kad Gardino rėdyboje buvo 198,000 lietuviškai kalbančių — irgi susidarė sukilėlių daliniai, vadovaujami Vrublevskio, bet pasisekimo neturėjo.

Gudijoje, kur Muravjovas turėjo irgi per 40.000 kariuomenės, sukilimas buvo nežymus, gudai laikėsi neutraliai, o lenkų elementas buvo silpnas. Ukrainos gyventojai buvo priešingi sukilimui. Kijevo universiteto studentai platinio tarp žmonių 1861 metų vasario 19 d. caro Aleksandro manifestą apie baudžiaivos pa-

naikinimą ir ragino gyventojus priešintis sukilimui.

Sukilimas Lietuvoje pasibaigė žymiai greičiau, negu Lenkijoje. Jau 1863 metų rudenį rusams pasisekė išsklaidyti ar sunaikinti sukilėlių taškus. Sukilimo pasekmės — rusų oficialiomis žiniomis — pakartą 128 žmonės, suimta ir išremta 9.500. Kiek kovose išžudyta, — nenurodoma. Sukilimo malsintojas Muravjovas, pramintas Koriku, apdėję lenkų kilmės žemvaldžius kontribucijomis — 10% nuo turto vertės; lenkai buvo laikomi visi katalikai.

Šis rusų generolas savo žiaurumą gali prilygti tik šių laikų bolševikų pažibai — Siarovui. Jis nesiskaitė su jokiais įstatymais ir neturėjo jokio žmoniškumo jausmo. Buvo atsitikimų, kad Muravjovas naikindavo karo lauko teismo sprendimus, jei atrodydavo jam per lengvi, ir sunkiojo kaltėjimo bausmę pakeisdavo mirties bausme. Valdininkus, vietos kilmės, visur pavarė ir skyrė rusus, nežiūrėdamas į jų sugebėjimus atlikti pareigas; svarbu buvo, kad skiriamasis buvo rusas ir pravoslavas. Buvo atsitikimų, kad neturint užtektinai rusų gydytojų, į apskrities gydytojus skyrė atsizymėjusius sukilimo malsintojus urednikus. Muravjovas turėjo tikslą galutinai sunaikinti lenkų įtaką Lietuvoje, kad jų vietą užimtų rusai. Tam reikalui buvo atimti iš sukilėlių dvarai (apie 1,750) ir perleisti rusams, su sąlyga, kad tie dvarai negalėtų patekti į vietos gyventojų rankas (1864 metų instrukcija).

Muravjovas kirtio smarkų smūgį polonizacijai, bet nemažiau skaudus buvo jo valdymas ir lietuviams. Kad atitrauktų lietuvius nuo lenkų, rusų valdžia uždraudė vartoti

lotinų raides lietuvių spaudoje ir bruko kirilica. Tai buvo meškos patarnavimas. Visuomenė tame rusų žygy išžiūrėjo rusų norą atskirti Lietuvą nuo Europos kultūros, paskelbė kirilicai boikotą ir demonstratyviai griebėsi lenkų spaudos; gal nė vienam bendro sugyvenimo su lenkais periode lenkiškumas Lietuvoje nepadarė tokios pažangos, kaip šiuo atveju. Nuo sukilimo mažiau siai nukentėjusi Suvalkija, nės ji neįėjo į Muravjovo kompetencijos sritį. Teisybė, ji neturto teisės savo kalba kalbėti teismuose ir administracijos įstaigose, o taip pat mokyklose. Iš didesnių vietų buvo išvaryti vietos tarnautojai. Bet suvalkiečiai laimėjo kitoje srityje — 1864 metų kovo mėn. 2 d. rusų centro įsakymu buvusios krolestvos ūkininkai, taigi ir suvalkiečiai, buvo paskelbti savininkais tų žemių, kurias jie dirbo kaip dvarų baudžiauninkai. Dvarininkams pripažintas atlyginimas likvidaciniams lakštams (odszkodovania v listach likvidacijnich), kurių vertė iš karto buvo per pusę mažesnė už nominalinę.

Kad galėtų sutvarkyti ginčus tarp dvarininkų ir buvusių baudžiauninkų, buvo įvesti valstiečių komisariai. Be to, gyventojai gavo teisę daryti gminų beluomines sueigas, kuriuos rinko sau vaitus, šaltisius ir teisėjus. Tokiu būdu susidarė juridinis ir politinis skirtumas tarp Suvalkijos ir kitų Lietuvos ūkininkų būklės. Suvalkiečiai gavo žemės be išperkamuju mokesčiu, o kitoje dalyje mokesčiai buvo mokami ir tik 1920 metų taikos sutartimi su sovietais tie mokesčiai buvo panaikinti.

Suvalkiečiai mažiau kentėjo nuo rusifikacijos, gminų teismai negalėjo juos plakti rykštėmis, kas buvo luomi-

(Nukelta į 5 psl.)

COSMOS PARCELS EXPRESS CORP.

Mes pranešame savo seniems klientams, o taip pat naujiesiems, kuriems mes patarnaujame, kad mūsų firma tęsia sluitinių persuntimų į Sovietų Sąjungą.

Mes esame igaloti VNESHPOSYLTORG testti sluitinių sluitimą ir mes garantuojame, kad sluitiniai bus pristatyti ir labai skubiai.

Visi mūsų skyriai turi didelį pasirinkimą sluitiniams reikmenų (audinių, odų ir t. t.) labai prieinamomis kainomis.

Visi mūsų skyriai suminėti žemiau kuo geriausiai jums patarnaus pagal kiekvieno individualius pogeidavimus.

• NEW YORK 3, N. Y. — 39 - 2nd Avenue	AL 4-5456
• NEW YORK 11, N. Y. — 135 W. 14th Street	CH 3-2583
• BROOKLYN 11, N. Y. — 370 Union Avenue	EV 4-4952
• BROOKLYN 7, N. Y. — 600 Sutter Avenue	DI 5-8808
• ATHOL, Mass. — 61 Mt. Pleasant Street	CH 9-6243
• BOSTON 18, Mass. — 271 Shawmut Avenue	LI 2-1767
• SOUTH BOSTON, Mass. — 359 West Broadway	TEl. 268-0068
• BUFFALO 6, N. Y. — 332 Fillmore Avenue	TL 6-2674
• CHICAGO 22, Ill. — 2222 W. Chicago Avenue	BR 8-6966
• CHICAGO 8, Ill. — 3212 So. Halsted Street	WA 5-2737
• CLEVELAND 13, Ohio — 904 Literary Road	TO 1-1068
• Detroit, Mich. — 7300 Michigan Avenue	VI 1-5355
• GRAND RAPIDS, Mich. — 606 Bridge St., N. W.	GL 8-2256
• HAMTRAMCK, Mich. — 11333 Jos. Campau	GL 7-1575
• HARTFORD, Conn. — 132 Franklin Ave. — CH 6-4724	IR 233-8030
• IRVINGTON 11, N. J. — 762 Springfield Ave.	ES 2-4685
• YOUNGSTOWN 3, Ohio — 21 Fifth Avenue	RI 3-3440
• LOS ANGELES 3, Calif. — 960 So. Atlantic Blvd.	AN 1-2994
• LAKEWOOD, N. J. — 126 - 4th Street	PO 3-8569
• NEWARK 3, N. J. 428 Springfield Avenue	LI 3-1797
• NEW HAVEN, Conn. — 509 Congress Avenue	BO 2-1446
• PATERSON 1, N. J. — 99 Main Street	MU 4-4619
• PASSAIC, N. J. — 176 Market Street	GR 2-6387
• PHILADELPHIA 23, Pa. — 525 W. Girard Ave.	PO 5-5892
• PITTSBURGH 3, Pa. — 1015 E. Carson Street	HU 1-2750
• SAN FRANCISCO, Calif. — 2074 Sutter Street	FI 6-1571
• WATERBURY, Conn. — 6 John Street	PL 6-6766
• WORCESTER, Mass. — 174 Millbury Street	SW 8-2868
• VINELAND, N. J. — W. Landis Ave., Greek Orthodox Club Bldg.	CL 6-2681
• YONKERS, N. Y. — 235 Nepperhan Ave.	GR 6-2681

NUO KRIAUCIŪNO...

(Atkelta iš 8-to psl.)

kindami žodžių prasmę. Gal tik vienur kitur kirtis ir priegaidė nuo užgaunama. Skamba įsakmiai, įtikinamai ir "Varpo" dūžiai, ir "Aušros" sklaidymas tamsoje iš Lietuvos padangės, ir R. Jono nurodomas kalbos ugdyto kėlas, ir Vandens lašelio kelionė, ir Simienės tūpėjimas naujoje bricchoje, ir ark. J. Matulio šventumas ir prez. Grišniaus žodis į tautą...

Kiek laiko visa tai truko — nežinau. Tik atrodė, kad salė tuščia. Pabaigus — gilus — atsidūsimas... Vadinasi, gerai.

— To dar mūsų minėjimuose nebūta. Praėjo lyg viena minutė, — žodis iš šalies. — "Garbės Jums tebūna pirmi karžygiai!"

Dėl šio akademijos skyriaus teisinga būtų prikišus tik tai, kad būtų buvę trumpiau ir prasmingiau parodomųjų nepristatinėjus. Bet suabejota ar visi žiūrovai iš atvaizdų ir iš kalbų ištraukę juos atpažins, ypač jaunimas.

Garbės prezidiumas. Dėl jo, apskritai, beveik visuomet kykla nesuipratimų, išsikla netikslumų, užsimiršimų. Už stalo, užtiesto meniška namų darbo staltiese, kur, be abejonės, vėliau bei rūpintojėlis padėti, pakviečiami atsistoti penkiolika asmenų: jį ne tik mokslino, bet ir auklėjo" — sako jis.

J. Jasaitis, trumpai ten šiles, pasitenkino keletu sakinių. Mat, jaunesniam pritikna daugiau dirbti, pasiklausyti, o pačiam mažiau šnekėti. Jis tai suprato. Kada kada, bet šį kartą prezidiumas (ir kalbėtojai) nebuvo bereikalingas, kaip kai kas manytu. Juo norėta dar akivaizdžiai parodyti, jog anų simboliškos 12-kos lyg per uolynus pragraužyti upė nėra išsekusi: jai plukdo savo vandenį ir drėkina čia panašiai pasikartojusiais laikais. Gal ateity ir iš dabartinių, kurių bus vertų parodyt didvyriais gyvenimo ekrane. Kas žino!

Pagrindinė kalbėtoja — paskaitininkė — M. Krasauskaitė, buvusi tos gimn. auklėtinė ir inspektorė. Retais, vienas po kito lygiais protarpiais atskirtais, žodžiais ji išsakė gimnazijos išmimo išaugimo svarbiausius iškyšulius ir stambesnes kelio stotis. Kas Krasauskaitę yra girdėjęs Lietuvoje, turės pripažinti, jog ši paskaita nebuvo viena iš jos dažnai skaitytų Lietuvoje — grakščių, gyvų su balso atspalviu. Toks neprastas skaitymo būdas paskaitai teikė sunkumo.

Ne visai tikslu buvo prisegti R. J. gimnazijos mokiniams, šnekant apie jos atskirą kelį ir vaidmenį, mažesni apsisakitymą, negu buvusį mokinį dar Rusijos valdymo laikų gimnazijose. Juk ta savybė, jeigu ji pastebėta, būdinga visų gimnazijų tu pereinamo laikotarpio, nepriklausomybės pradžios, mokiniams. Tas pobūdis, gal būt, tikty, kalbant apie visas gimnazijas — ir tai su reikiamu paaiskinimu. Apskritai, mūsų gimnazijos buvo išaugusios į aukštą lygį, ką patvirtina net Vokietijoje tremties gimnazijos, kurių atestatai tikdavo stoti į universitetus. Šio krašto mokyklose atsivežtiniai vaikai pradžioje pirmaudavo. Tik dabar, sako, gal nuo per didelio apsisakitymo, nulygiavo žemyn. Skiriu skiriu, kad tarp gero mokymosi ir apsisakitymo skirtumo yra, bet yra ir ryšio.

9 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, AUGUST 10, 1963

Kiti. Ministro J. Kajecko kalba, darnai įsipymsi į visumą, paskelbta daugelyje laikraščių. Po jo kalba P. Daužvardis, M. Kriščiūnas, mokytojų atstovas, P. Grigaitis, anų laikų mokinys atstovas. Jis nupiešė, kokiose sąlygose jie, mokiniai, tada plėšė lietuviškąjį dirvoną, būdami kaimo vaikai, apstoti ir sekami net savo butuose. Pagal jo apskaitą dabartiniams mūsų "bedarbiams" pasiteisinimo nebūtu. Publikai darė gilaus įspūdių ir jo ilgas amžius. Tiek metų be atvangos išdirbti toje pačioje lietuviškos dirvoje — ne juokai!

S. Barzduko suskirstyta trimi punktais kalbikė visiškai atitiko jo dabar užimamą darbo barą ir nepriklausomybės laikų mokinio dvasią. "Aš didžiuojuosi, kad esu tos gimnazijos auklėtinis: jį ne tik mokslino, bet ir auklėjo" — sako jis.

J. Jasaitis, trumpai ten šiles, pasitenkino keletu sakinių. Mat, jaunesniam pritikna daugiau dirbti, pasiklausyti, o pačiam mažiau šnekėti. Jis tai suprato. Kada kada, bet šį kartą prezidiumas (ir kalbėtojai) nebuvo bereikalingas, kaip kai kas manytu. Juo norėta dar akivaizdžiai parodyti, jog anų simboliškos 12-kos lyg per uolynus pragraužyti upė nėra išsekusi: jai plukdo savo vandenį ir drėkina čia panašiai pasikartojusiais laikais. Gal ateity ir iš dabartinių, kurių bus vertų parodyt didvyriais gyvenimo ekrane. Kas žino!

— Reikėtų nepalikti be dėmesio Iz. Motekaitienės straipsnyje iškelty minčių apie dainininko-ės asmenybę.

— V. Jonuškaitė nebuvo koks nykštukas dainininkų šeimoje, o kaip ji užburiama veikdavo publišką ir save išsakydavo liaudies daina — visur — kur tik reikėdavo.

— O Kipras... Ką Tamsta pasakysi! Niekur savųjų tarpe ne su girdėjęs dainuojant svetimą kalbą. Tuo tarpu buvo didžioji žvaigždė, jei ne geriausia, tai vienoje iš geriausių pasaulio operų.

— Žinai ką! man atrodo, kad mes greit neturėsime saviškių, lietuviškai padainuojančių mūsų koncertuose...

— Mergaitė nekalta. Ko ją mokė — ji ir dainuoja, — teisinga kitas. — Rengėjams trūksta principingumo ir supratlyvumo. Jeigu kviečia, turi aiškiai pasakyti, ko nori ir kas tinka...

— Gera sugriebkim ką nors iš rengėjų ir gerai apkmėsčiuokim! Kaip jie taip nesuranta, kad idėja apsprendžia visą pobūdį. Man taip dilgėjo padai prišokti ir sukeisti dainininkę su taja, kuri, tautiniais drabužiais apsiengusi, prinešė jai gėles...

— Aš ir pats lyg ant žarijų, — teisinasi išsiganęs pirmininkas. — Nors ir žinojau ką ji dainuos, bet nemaniau, kad scenoje taip kuprotai atrodys. Kviesdami prašėme tik lietuviško re-

(Tęsinys 10 psl.)

"Menas galingas ir stebuklingas"... P. Vaičiūnas

Dabar plosime ir dėkosime. Tie galingieji stebukladariai bus dainininkė L. Sukytė, R. J. gimnazijos auklėtinės dukterė, ir Cikagos vyrų (ir operos) ehoras, vadovaujamas tos gimn. auklėtinio A. Kučiūno. O tie vyrai, būdami visos Lietuvos žydėjusių sodų nupartyti žedai, ir čia vėliai atnešė tik už dėkai (ar ir be jo) atgajos ir stiprybės.

"Kur tik saulė, ten šešėliai!"... Lastas,

pajuntame dažnai ir mes.

Miela dainininkė užteka scenoje ne tautiniais drabužiais pasi-puošusi, bet "fabričiais". Tai jau ne menas, o visuotinė bendrybė, puikiai tinkanti išskirtinei idėja neapsprestu atveju. Kai padainavusi gražiai tris lietuviškas dainas, stovėdama po parasu, (kitur negalėjo), "Maža garbės svetimomis kalbomis kalbėti"... uždainavo svetimomis kalbomis operų arijas, tikrai, kaip "Laisvoji Lietuva" išsitarė, "nuliūdino visus". Ne tik nuliūdino, bet ir sukrėtė. Iš tikrųjų tai buvo iš idėjos, išreikštos tuo šūkiu, kuris ejo ir šventės viena iš didžiųjų minčių, sąmoningas ar nesąmoningas pasijuokimas. (Žiūr. nuotrauką Draugas 1963.V.10). Ne, ne visus nuliūdino — buvo ir besidžiaugiančių.

— Ploju jaunam talentui, — sako viena.

— Čia ne talentų varžybos, — atsakas.

— Talentai gali pasirodyti ir lietuviškai dainuodami. Argi nėra lietuviškų kūrinių, reikalaujančių pilno balso išsitiesimo! Kas nežino, jog kiekvienas dainininkas išmoksta arijų jų tautiniais kalbomis, lyg čia būtų kas nepaprasta...

— Kvietas dainininkas turėtų suprasti reikalą ir prie jo priderinti repertuarą. Savaip reik-

štis turi kitų progų — ir kai patys rengia reč-reč... ar kaip juos vadinaus. Ir tada, jei tos svetimybės viršija, ne visada ne vertingesnės už savųjų kūrybą, nebūna nei.

— Reikėtų nepalikti be dėmesio Iz. Motekaitienės straipsnyje iškelty minčių apie dainininko-ės asmenybę.

— V. Jonuškaitė nebuvo koks nykštukas dainininkų šeimoje, o kaip ji užburiama veikdavo publišką ir save išsakydavo liaudies daina — visur — kur tik reikėdavo.

— O Kipras... Ką Tamsta pasakysi! Niekur savųjų tarpe ne su girdėjęs dainuojant svetimą kalbą. Tuo tarpu buvo didžioji žvaigždė, jei ne geriausia, tai vienoje iš geriausių pasaulio operų.

— Žinai ką! man atrodo, kad mes greit neturėsime saviškių, lietuviškai padainuojančių mūsų koncertuose...

— Mergaitė nekalta. Ko ją mokė — ji ir dainuoja, — teisinga kitas. — Rengėjams trūksta principingumo ir supratlyvumo. Jeigu kviečia, turi aiškiai pasakyti, ko nori ir kas tinka...

— Gera sugriebkim ką nors iš rengėjų ir gerai apkmėsčiuokim! Kaip jie taip nesuranta, kad idėja apsprendžia visą pobūdį. Man taip dilgėjo padai prišokti ir sukeisti dainininkę su taja, kuri, tautiniais drabužiais apsiengusi, prinešė jai gėles...

— Aš ir pats lyg ant žarijų, — teisinasi išsiganęs pirmininkas. — Nors ir žinojau ką ji dainuos, bet nemaniau, kad scenoje taip kuprotai atrodys. Kviesdami prašėme tik lietuviško re-

(Tęsinys 10 psl.)

SIUNTINIAI—DOVANOS I SSSR

PACKAGE EXPRESS & TRAVEL AGENCY, INC.

(Licensed by Vneshtorg)

EXEKUTYVIS OFISAS

1530 Bedford Ave., Brooklyn 16, New York. — Tel. IN 7-5522

SIUNTINIŲ pristatymas GARANTUOJAMAS, o taip pat gavėjo parašas. Klientų patogumui prie mūsų firmos įstaigų didelis ir įvairus pasirinkimas GERIAUSIOS RŪŠIES PREKIŲ.

Firma atidaryta kasdien nuo 9 val. ryto iki 6 val. vakaro. Šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 9 ryto iki 4 val. po piet.

MŪSŲ SKYRIAI:

BROOKLYN, N. Y.	1530 BEDFORD AVE.	IN 7-6465
NEW YORK 3, N. Y.	78 SECOND AVENUE	OR 4-1590
NEWARK, N. J.	314 MARKET STREET	MU 2-2452
SOUTH RIVER, N. J.	46 WHITEHEAD AVENUE	CL 7-6320
UTICA, N. Y.	963 BLEECKER STREET	RE 2-7476
COHOES, N. Y.	13 SARGENT STREET	FE 7-2727
FARMINGDALE, N. J.	FREEMOOD ACRES	363-0494
PHILADELPHIA 23, PA.	631 W. GIRARD AVENUE	PO 9-4507
ALLENTOWN, PA.	126 TIGHMAN STREET	HE 5-0415
ROCHESTER 5, N. Y.	558 HUDSON AVENUE	BA 5-4210
LOS ANGELES 4, CAL.	107 SO. VERMONT AVENUE	DJ 5-5550
CHICAGO 22, ILL.	1241 NO. ASHLAND AVENUE	HU 6-2818
BALTIMORE 31, MD.	1900 FLEET STREET	DI 2-4240
DETROIT 12, MICH.	11601 JOS CAMPAAU AVENUE	TO 8-0278
HARTFORD 6, CONN.	643-47 ALBANY AVENUE	CH 7-5164
JERSEY CITY, N. J.	303 GROVE STREET	HE 5-6368
SYRACUSE, N. Y.	1409 W. GENESEE STREET	HA 2-5386
CLEVELAND 13, OHIO	1028 KENILWORTH AVENUE	PR 1-0696
HAMTRAMCK, MICH.	11339 JOS CAMPAAU AVENUE	TO 9-3980

NUO KRIAUCIUNO... (Atkelta iš 7-to psl.)

biau, kas nežino, jog daugelis čia tų kalbėtojų net savo šeimos bendros maldos nekalba. Argi nepaverčiama tokiais atvejais malda (žinoma ne visiems) į demonstraciją. Nesakau, kad visai nėra suėjimų, kur bendra malda vietuje.

"Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus...
Pakelk tada širdį tu savo /aukščiau". **Maironis**

Gegužės 5-ją, 12 valandą tam tyčia skirtose mīlose sausakim-
ša Jėzuitų koplyčia. Užsigrūdusios net dūrys, pilnas priean-
gis ir laiptai. Vykstant Didžia-
jai aukai, atnašaujama vys.
Brizgė, lėtai sūbuoja, kaip mi-
niai pridera, "Pulkim ant kelių",
įrodyma amžiaus ilgumą
plaukusio "Prieš srovę" ir kitos
įprasčius Lietuvos giesmės:

Protarpiais pripildo erdvę I.
Motekaitienės, buvusios Lietu-
vos operos solistės, giedojimas,
grojant vargonais jos sūnui Ma-
nigirdui. Ji, nebuvusi R. J. gimn.
aukštinė, bet Marijampolės mo-
kytojų seminarijos, atneša sa-
vo kilnią dalį, įspūdingai pagie-
dodama pritaikytas giesmes
"Purveski Viešpatie", — muzika
J. Strolio, žodžiai P. Jurkaus;
Sveika Marija, — P. Šapogos.
Pamokslą pasako tėvas J.
Vaišnys.

"Nulūdo kapais apsiklojus
tevyne"... **Putinas**

Padėsimė vainiką ant kapo tu,
kurie nepraėjo sesėliais "be li-
kusio ženklų, jog žmogumi bu-
vęs". Prie paminklo vėliavų apei-
gosė, dvielių, tautiniais drabu-
žiais apsirengusiųjų, uždegtai
Amžinajai ugniai beblykčiojant,
atnešamas baltų gladijų vai-
nikas, perfrūtas tautinių spal-
vų plačiu kaspinu. Tvirčiau gal
būtų ideja pabrėžusios eglės ša-
keles su rusvais gvazdikais —
ženklas tvirtybės, kaip sako Ma-
ironis. Bet ir šisai baltasis tiklo.
Jų atnešė du Nepriklausomybės
kovų savanoriai — Ališauskas ir
Zukauskas, išvedę savo klases į
kovą.

"Idejos, jei didžios, nemiršta
kaip žmonės"... **Maironis**

Laikrodis rodo tris. Kaip įpra-
sta pas mus, daug besivėluojan-
čių. Dėl to vėlavimosi dūrys į
koridorius, aidinti žingsniai ir
kalbomis, atdaros iki paskutinio
skambučio. Laiku susirinkusieji
kantriai laukia. Salė pilna, bet
ne su kaupu. Jeigu būtų, be sve-
čių, sugužėję vien čikagoje ap-
sistoję marijampoliečiai, būtų
huvusi spūstis.

Tarpe besedincijų prieauglio,
be mažos išmties, nematyti. Ar-
gi būtų tam prieaugliui pa-
kenkė, jei tėvai būtų jį dar iš
anksto nutėikę pamatyti gim-
naziją, kurioje jie saulien stie-
bėsi ir kokių jį davė žmonių. To
išskyrimo prieauglio iš lietuviš-
kos visuomenės pasekas pasaito-
ko tėvams karčiai apgalėti.

Čia proprašę bus padarę ir
rengimo komitetas, primygtinai
neįvardindamas, kad tėvai ne-
pasirodę "vienišais medžiais".

Gėrokai pavėlavus, tur būt, ir
dėl nesukubimo frengti sceną,
pakyla užuolaida. Pagaliau.

Scena įskalingai prabyla da-
linoko A. Valeskos sukurtomis
dekoracijomis. Ji akimirka tuš-
čia. Leidžiama pasigrozėti. Kaip
gyvi tarp žalių krūmų gimna-
zijos rūmai. Viršuj parasas —
žmonių patarlė, išskiriamas ir iš-
kelias gimtosios kalbos mokėji-
ma virš kitų kalbų: "Maža gar-
bės svetimomis kalbomis kalbėti
— didi gėda savos gerai nemo-
kėti". Tai mintis visuotinės
prasmės ir vertės mintis, kurią
iš visų tautybių, tur būt, silp-
niausiai vykdė lietuviai. (Čia ne-
kalbama apie tautas, kurios sa-
vo atskiros kalbos neturi).

Mažutėmis emblemomis pa-
vaizduoti ir du pirmieji laikraš-
čiai "Aušra" ir "Varpas". Pu-
blika plėja.

Jeigu buvo leidžiama jomis
vertai pasigrozėti, tai ties jomis
akimirka ir staptelėkime. Dide-
lis klausimas, kaip čia atsirado
dail. A. Valeska? O štai kaip.
Dekoracijas dar prieš plotą lai-
ko, buvo mieliai apsiėmęs sukur-
ti buvęs tos gimn. paįsybės mo-
kytojas J. Pautienius. Bet jis,
ilgokai pavilkinęs, atsiskakė. Lai-
ko tokiam darbai liko vos vos.
Puolamasi prie A. Valeskos. Ir
jis štai išgelbsti reikalą. Tik
jam ačiū, jog dekoracijos buvo,
nors ir ne visai tokios, kokių pa-
geidautu. Jis, nepaėmęs jokio
atlyginimo už savo brangų kū-
rybinį darbą, sukūrė jas tokias,
kokiais matėme ir grožėjomės.

Jos turėjo būti didingesnės;
labiau išryškinta "Aušros" rai-
ja; kylaanti iš už gimnazijos rai-
mų apybraižos; o "Varpas" —
plėšias erdvę oro sparnais ir ke-
lis žmones. Kadangi pirmoji
lietuviškoji mokykla — motinės
mokykla, tai P. Rimšos, Kudir-
kos kaimyno, priketo tais pa-
ciais garsais, "Vargio mokykla"
čia turėjo rasti vietos. Ypač,
kad mūnėjimo laikas sutapo su
tos motinės pagerbtuvėmis, kuri
išvydusi "Aušrą", išgirdusi
"Vargą" atsilėpė su namų Var-
gio Mokykla. O toji mokykla pa-
našiais laikais niekad niebu nei
paseusai, nei nuo gyvenimo at-
silikusi, bet pati sėkmingiausia,
gal net vienintelė. Kudirka ir
sako: "Tik motinai ačiū už gė-
rumą vaikui. Arba, kieno nuopel-
nas, jeigu jis savo daugeriojus
talentus gali atiduoti tautai. To-
dėl, be šio įvaizdžio, galėję at-
rodyti, jog tie didvyriai ir jų
darbai neturi jokio gyvenimiško
ryšio su šeima, o jie patys kilę,
lyg kokie dievai, iš jų patų
ar pamašiai, tai ir nepasiekiami.

Ir šitkis "Maža garbė"... išėjo
daugiau vietinio pobūdžio. Tuo
tarpu jis ėjęs epigrafu knygų-
skaitinių viršeliuose "Vargio Mo-
kykla" I ir II dalies, paruošę
R. Jono tremties mokyklai Ru-
sijoje I pasaulinio karo metu.
Tai "Vargio Mokykla" buvo var-
tojama Lietuvoje pradžioje ne-
priklusomybės, kol atsirado ki-
tokių skaitinių. Knyga ir sąsiu-
vinis tą šūkį ir paskleidė anuo-
met Rusijos platumose, o vė-
liau — Lietuvoje.

Šį kartą į pirmąją vyraujančią
vietą buvo išstatyti gimnazijos
rūmai. Jie, tiesa, buvo puikus

pastovas — fonas pasirodyti iš
jos išėjusiems idėjų nesėjams.
Tačiau mes galėjome įsitikinti,
jog didelėm idėjom subręsti ne
būtinai reikalingi puosnūs, tur-
tingi mokyklų pastatai. Tą patį
patvirtina ir Daukša savo "Pos-
tilis" įžangoje — kuo gyvos tau-
tos.

"Lietuvi, nuklydęs į tolimą šalį,
neužmiršk atsigrįžt atgalios"...
J. Augustaitytė-Vaičiūnienė

Skaity Eglė Vilutienė, apsi-
rėngusi tautiniais drabužiais,
akademijos įžanga, šalia jos lau-
kia eilės Antanas Gustaitis. Soe-
nos vaizdas pagauna publika.
Plėjimas. Reikia stabdyti.
Tiem seneliams, kurie čia ateis
"iš kapų mlžinų", nepritinka
ploti. Jie nori jų idėjų vykdy-
mo, bet ne iš laikino susizavėji-
mo ar patikimo, pagyrų. "Gerai,
kad dirbote, kovojote, aukojotės
— patiko: šekit jums "katučių".
O dirbusieji šioj daly irgi ne
"katučių" siekė.

Ekranu šviesoje pirmasis di-
dingai pasirodo Petras Kriaučiū-
nas. Po jo vienas po kito stap-
telėdami susimastę praeina dar
vientolika: Petras Arminas, Jo-
nas Basanavičius, Vincas Kudir-
ka, Jonas Jablonskis, Antanas
Kriščiūkaitis, Pranas Mašiotas,
Vincas Pietaris, kun. Antanas
Mildakas, ark. Juergis Matulaitis,
Pražnas Vaičaitis ir prez. Kazys
Grinius — dvylika apaštalu.
Jiems ekrane staptelėjus, paska-
toimā iš jų darbų, kalbų, raštų
būdingiausias trumputės ištrau-
kos. Skaitytojai, pasidalydami,
skaity gerai: per daug neišraš-
to žodžių, kur reikia, balsų kie-
tumū ar kitokiu atspalviu išrys-

(Nukelta į 9 psl.)

AMERIKOS LIETUVIŲ KONCERTAI EUROPOJE

Artistų grupė, kurią sudaro
solistai P. Bičkienė iš Chica-
gos ir L. Stukas iš New Jersey,
pianistas A. Vasaitis iš Chica-
gos ir aktorius V. Zukauskas
iš New Yorko, š. m. liepos
mėn. 30 d. išskrido Europon.
Aplankys Vokietiją, Angliją ir
Prancūziją. Vokietijoje kon-
certuos darbo kuopoms Dues-
seldorfe, Hamburge, Münche-
ne ir kt., Anglijoje — Londō-
nė ir Nottinghamė ir Pranzū-
zijoje — Paryžiuje. Kelionėje
išbus apie 3 savaites.

NEMOKEKITE PILNOS KAINOS UŽ PUŠĖ DARBO!

ISITAIKYRITE Spaici Storm Windows,

dengiančius visus rėmus, nuo
plytos iki plytos, trijų takų
anodizuotus aliuminijaus
antruosius langus.

**SPAITIS
STORM WINDOWS**
3261 SO. HALSTED ST.
Tel. Victory 2-6472

Įspūdziai KOMUNISTŲ PAVERGTOJE LIETUVOJE

Jau išėjo iš spaudos nuostoriai, gražiai ir teisingai parašyti
ČIKAGIETIS ĮSPŪDŽIAI
IS KELIONES Į KOMUNISTŲ PAVERGTĄ LIETUVĄ.
Minkėti viršeliai, 95 puslapiai, \$1.00.
Knygų platinėjai, užsakę 25 egzempliorius ar daugiau, gauna
20% nuolaidą. Komitetai taip pat gaus platinėtojų nuolaidą. Ši kny-
gelė yra geriausias ginklas kovoję prieš komunistinius melus.

UŽSAKYMŲ PRASŪMĖ SIŪSTI TOKIU ADRESU:
NAUJIENOS
1739 S. Halsted St., Chicago 8, Illinois

VACLOVO BIRŽISKOS KNYGOS

- "Naujienuose" galima gauti šias prof. Vaclovo Biržiskos
lituanistines knygas:
- 1. **Senujų lietuviškų knygų istorija, I dalis, 208 pusl.** \$2.00
kietais viršeliais \$3.00
  - 2. **Senujų lietuviškų knygų istorija, II dalis, 226 pusl.** \$2.00
kietais viršeliais \$3.00
  - 3. **Aleksandrinas, senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš
1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos,
I tomas, 431 pusl., kieti viršeliai** \$7.50
  - 4. **Praeities pabirus, rinkinys straipsnių iš Lietuvos praeties,
352 pusl., kieti viršeliai** \$6.50
- Čia suminėtas knygas pasiūsiu paštu, jei nurodytas pinigų
sumas čekiu ar Money Orderiu pasiūsite tokiu adresu:
"NAUJIENOS", 1739 So. HALSTED STREET
CHICAGO 8, ILLINOIS, USA.

SKAITYKITE NAUJIENAS

— SATURDAY, AUGUST 10, 1963 8 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.

Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos šimtmečio minėjime

(1963-5-5) didžiųjų tautos žmonių pristatymo tekstas.

Juozas Augustaitytė-Vaičiūnienė,
Marijampolės gimnazijos mokytoja ir
šio rašinio autorė.

Įžanga
*Eletuvi, nuklydęs į tolimą šalį,
Neužmiršk atsigrįžt atgalios.
Tavo lūtsbė pareiti dar gali,
Kaip mintis iš senovės giltios.
Tarsi kibirkštis degančio laužo,
Silnetai atdbyrių išplauks
miglose...
Jų kapai dar šilti — neat-
auso,
Amžina, kaip šventoji ugnis,
jū dvasia.*

PETRAS KRIAUCIŪNAS
Gimė 1850-ais metais, rug-
sėjo mėn. 16 dieną Papečių
kaime, Kaupiškių valsčiuje,
Vilkaviškio apskrityje. Mirė
1916 metais sausio 20 dieną
Jaroslaulyje. Marijampolės
gimnazijos lietuvių kalbos
mokytojas, lietuviybės kelejas,
žadintojas, apaštališkas, veikęs
daugiausiai žodžiu ir savo di-
dinga, tauria asmenybe, išgū-
dęs ilgą eilę lietuvių patriotų,
darbuotojų, iš kurių apie 30
nepriklausomoje Lietuvoje dir-
bo svarbius, valstybę, jos
mokslą ir kultūrą ugdančius,
darbus.

DR. JONAS BASANAVIČIUS
Gimė 1851 metais, lapkričio
23 dieną Ozkabalių kaime,
Bartinkų valsčiuje, Vilkavi-
škio apskrityje. Mirė 1927
metais, vasario 16 dieną Vil-
niuje.

Lietuvių Tautos Atgimimo
Patriarchas, pirmasis "Aušros"
redaktorius, nepriklausomos
Lietuvos akto signataras, pa-
sirašęs pirmuoju.
"Aušros" I Nr. priekalbos
ištrauka: Homines historia-
rum ignari semper sunt pueri.
Žmonės, nusidavinę nepa-
žįstantieji, vis yra vaikai.

Siandien mes visi gerai nu-
manome, jog škalos (šiulės)
su svetimomis mokslo kalbo-
mis daugiausia lietuviams pa-
verčia į svetimus ir atskiria
vaikelius nuo jų gimdytojų.
Ar ilgai taip duruos, negali
tikrai žinoti.
Laimingesnio dėl Lietuvos
laiko ateinant belukuriuoda-
mi, turime mes patys rūpintis
apie savo dabar nykstančius
reikalaus: ką mokslinycios ne-
daro, tai mes patys atlikti tu-
rime. Kūniško maisto nesto-
kuodami, pirmiausiai turime
rūpintis apie dvasišką šviesą.
O šis šviesos atgabenimas yra
tai didžiai svarbus dalykas.
Mūsų tad ypatingiausias ir
didžiausias rūpestis bus duo-
ti pažinti mūsų broliams Lie-
tuvoj nusidavinus senovės

1. Kiek tik galėdami, išsi-
moksline, pasilikite gyventi ir
dirbti tarp savųjų lietuvių. Čia
dirbit, čia ir mirkit, savo no-
rų svetur nesikraustykite. Ir
aš taip darau ir darysiu.
2. Mylėkite savo tėvų per-
tiek šimtmečių išlaikytą žemę,
lietuvių kalbą, gerus senovės
palikimus. Išmokite lietuvių
kalbos ir istorijos.
3. Visur ir visada pasilikite
lietuvių, kalbėkite, kur galite,
lietuviškai, nesigėdykite būti
lietuviams ir kitus kalbinkite
eiti tokiais keliais.
4. Platinkite, nors Rusijos
valdžios ir draudžiamas, lie-
tuviškus spausdinius. Kovoki-
tė su 1865 metų draudimu lie-
tuvių spaudos, stengkitės su-
sigrąžinti ją.
5. Nepasiduokite baimėi, ku-
rią stengiasi sukelti lietuvių
širdyse mūsų spaudėjai. Nebi-
jokite dėl savo tautos laimės
nukentėti.

5 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, AUGUST 10, 1963

gādynės, ir veikalų mūsų gar-
bingų sentėvių, kurių darbus
ir tėviškės meilė užmiršę, ne-
žinome mes patys, kurių tėvų
esame sūnūs bei nepočiai (anu-
kai, vaikų vaikai). Jei kožnas
geras ir patogus sūnus guodo-
ja savo tėvus ir tėvų tėvus, tai
ir mes, lietuviai, šios gadinės,
turime sekti pavyzdį gerų sū-
nių senovės Lietuvos.

Liko dar kalba garbinga,
apie kurią mes galime drąsiai
pasakyti: Die Sprache ist un-
sere Geschichte.
Kaip aušrai auštant nyksta
nakties tamsybės, o kad taip
jau prašvitus Lietuvos dvasia.

**DR. VINCAS KUDIKA —
KAPSAS**

Gimė 1858 metų gruodžio
31 dieną Paežerių kaime, Vil-
kaviškio apskrityje. Mirė 1899
metais lapkričio 19 dieną Nau-
miestyje, nepriklausomybės
laikais pavadiantu jo vardu,
Kudirkos Naumiesčių.

Didysis idealistas, tautos kė-
lėjas, Lietuvos nepriklausom-
ybės pagrindų rentėjas, dvasi-
os mūlžinas, darbo pavyzdys.
"Vargo" ikūrėjas, Lietuvos
Himno autorius, "Vargo" ir
"Čkininko" redaktorius, poe-
tas, publicistas, kompozito-
rius.

Varpas
*Kai rytų saulė spinduliu pir-
miausiu
Apreiškė žemėi tekėjimą savą,
Uzgaudė varpas liepimū auk-
čiausiu,
Tarytum įsai žmogaus lūpas
gavo:
Kelkite, kelkite kelkite, kelki-
te...*

Varpas dar atskliau ir dar
garsiau gaudžia,
O gaudis balsas peržiasi
per orą.
Kodėl nebūgia savo dainą
graudžių?
Tingintis prikelti turi tikrą
norą.
Kelkite, kelkite, kelkite, kel-
kite...

Tai skambink, varpe! Tegū
gaudims tavo
išilgal, skersai čia per Lietu-
su savo,
Budink ir šauki graudžių bal-
žuva.
Kelkite, kelkite, kelkite, kel-
kite...

**JONAS JABLONSKIS —
RYGIŠKIŲ JONAS**

Gimė 1860 metais gruodžio
30 dieną Kubilių kaime, Būb-
lelių valsčiuje, netoli Kudir-
kos Naumiesčio. Mirė 1930 me-
tais vasario 23 Kaune.
Senujų kalbų mokovas, mo-
kytojas, nesilenkęs prieš ma-
terialines gėrybes ar geroves.
Dėl neįstikimumo rusų val-
džiai netekęs savo profesijos
(Tęsinys 6-me psl.)

"LENKMEČIO" ... (Atkelta iš 4-to psl.)

niuose valščiaus teismuose
praktikuojama Užnemunėje
iki 1905 metų.

Suvarginta kiek dvasiškijs,
nusavinti jos turtai, draudžia-
ma išvykti kunigams iš para-
pijos ribų be rusų administra-
cijos leidimo. Administracijo-
je petenka teisės lietuviai už-
imti vietas, bet ir anksčiau jie
jų neturėjo, nes ten faktiškai
sėdėdavo "broliai" lenkai.
Kad atitrauktų liaudį nuo len-
kų, šalia veikusios iki šiol Su-
valkų gimnazijos, įkurta gim-
nazija ir Marijampolėje, kas
palengvino lietuviams įgyti
mokslo. Atrodo, kad maždaug
tuo pat laiku buvo įsteigta
10 stipendijų lietuviams stude-
ntams Peterburge ir Mak-
voje, Bendrai, suglaudus kas
pasakyta, tenka daryti išvadą,
kad nors 1863 metų sukilimo
Lietuvoje buvo pasireikšusi
gana gyva dvasia atgauti nepri-
klausomybę ir atsikratyti nuo
okupacijos ir atskirose
vietose netrūko narsuolių sto-
ti nelygion kovon su okupu-
tu, visgi pats sukilimas buvo
neapgalvotas žygis, neturįs jo-
kių šansų į pasisekimą. Jis bu-
vo praigaistingas tiek lenkam,
tiek lietuviams ir sulėtino
Lietuvos liaudies tautinį, kul-
tūrinį ir ekonominį kilimą ne
vienam dešimtmečiui.

**NAUJIENŲ VASARINIS
PIKNIKAS**

įvyks š. m. rugpjūčio 18 d.
BUČO PARKE
Willow Springs, Ill.

**Earn More
MONEY ON YOUR
SAVINGS**
It Grows Faster
**5% INTEREST
PAID ON
12 MONTH
TIME DEPOSITS**
For complete information
write to:
**HOME
INDUSTRIAL BANK**
9975 EAST COLFAX
DENVER 8, COLORADO
Please send me detailed informa-
tion about 5% interest on Time
Deposits.
Name _____
Address _____
City _____
State _____

STAR'S RESTAURANT
3950 West 26th Street, Chicago 23, Illinois
For plush type dining room with a friendly atmosphere, watch for the
grand opening of the beautiful STAR'S RESTAURANT, we will present
deluxe service and the finest in foods.
Presently featuring daily \$1.00 dinner menu.
Open 24 hrs. 7 days a week. For reservations call 762-7773.

MARIJAMPOLĖS . . .

(Atkelta iš 5-to psl.)

darbo. Jis mūsų bendrinės rašomosios kalbos tėvas, rašybos kūrėjas, gramatikos ir sintaksės autorius, žymiausias mūsų praktikų kalbininkas.

Kalbos įstatymus ir ypatybes mokslas išveda iš žmonių kalbos. Rašytojas, kuris nori sudaryti kalbos vadovėlį, privalo kaip reikiant pats iširti šnekamąją kalbą, nes rašomoji arba raštų kalba tiktai ant jos įstatymų tereikėtų remti.

Jis turi visą savo mokslą remti ant žmonių kalbos įstatymų. Nes mūsų rašytojai patys dažnai yra parėmę savo raštų kalbą ne ant žmonių kalbos, bet ant svetimų kalbų įstatymų. Todėl, gramatikos tikslui tuo tarpu toki raštai arba tokios raštų dalys tegaliama vartoti, kur rašytojo darbe yra išreikštas kuris norint žmonių kalbos įstatymas, kur rašytojas, išreikšdamas savo mintis, ir nuomonę, įvykino savo raštus žmonių kalbos dvasią. Gramatikai iš tų darbų tiktai tie tereikia imti mažesniais, kurie yra tiesiai pasemti iš žmonių kalbos ir paremti ant tos kalbos įstatymų.

Maža garbė svetimomis kalbomis kalbėti, didi gėda savosios gerai nemokėti.

ANTANAS KRIKŠCIUKAITIS — AISBĖ

Teisininkas, Lietuvos spaudos platintojas ir bendradarbis, talentingas beletristas, naujosios beletristikos pradininkas. Nepriklausomos Lietuvos Tribuno pirmininkas, profesorius, "Baudžiamojo Proceso" autorius.

Bricka

Prieš Mykolines tą dieną Šimū kieme jau stovėjo naujų naujausios mados bricka. Visi žiūrėjo ir gėrėjosi, kiti net stebėjosi.

Šimienė labai džiaugėsi. Visą dieną ji buvo linksma; pavakariams šeimynai prikepė blynų, o vakare šimui davė prieiti prie didelio butelio su "Trejėnkinė", kurios jis užteikė kiekvienam po stiklėlį, pats gi su savo bernu išrėžė po kelias.

Mykolių dieną visiems išrodė šventė, tarytum gyvenime kokia didelė atmaina, ir atmaina smagi, nes visi buvo ypatingai linksmi. Tik tai vienas Šimas, jau pasirengęs į bažnyčią, nelinksmas žiūrėjo į bricką: švytė su bėruke, įbraklintas į šikšnas, prie tos brickos išrodė kaip katės. Šimui buvo lyg gėda, išvažiuoti tokia nepaprasta bricka: visi žmonės badys pirštais. Bet kai įvažiavo į vieškelį, ir bricka pradėjo supti, Šimas šiek tiek susiramino, o ką Šimienė, tai nėr ko nė šnekėti. Ko norėjo, tai ir gavo.

— Ana, žiūrėkit, šimai važiuoja. — stebisi darbininkai, eidami pėkšti.

Briška liumpsi, Šimas su Šimienė tups. Kas smagumas, kas gražumas.

PRANAS MAŠIOTAS

Gimęs 1863 metų gruodžio 19 dieną Šakių apskrityje, Bublelių valsčiuje, Pūstelninkų kaime. Mirė 1940 metų rugsėjo 14 Kaune.

Mokytojas, pedagogas, švietėjas, autorius dvylikos matematikos vadovėlių, suaugusiems švietis leidinio, Ašakalio abėcėlė.

Pirmasis vaikų rašytojas, rašęs gyvąja, turtinga savo krašto kalba. Išspausdino apie 140 dalykų. Jo pirmasis apsakymėlis pasirodė prieš 65 metus. 1938 metais gavo Raudonojo Kryžiaus premiją už knygą "Ir Aš Mažas Buvau". Paliko rankraščių.

Vandens lašelis

Aš, vandens lašelis, ne toks visai menkas, kaip jums atrodo. Jūs, žmonės, patys sakot, jog lašas po lašo ir akmenį prakala. Kur mūsų daug susitelkę, mes daug pajėgiam: ir malūną pasukam, ir didžiausią laivą pakeliam, ir daug ką padarom. Nesijuokit. Paklausykite verčiau, ką čia jums pasakosiu.

Mano tėviškė — platus vandenynas. Vandenynų yra daugiau kaip du trečdaliai viso žemės paviršiaus. Be to, man visur kelias atviras: noriu — į padanges iškytu — giliai į žemę nusileidžiu. Visur manęs pilna.

Štai, dabar išsiuosiu ant medžio lapo. Ims šildyti saulutė — keliausiu į orą. Jūs nė nepamatysit, kaip tat padarysiu: dilsiu, dilsiu ir išnyksiu jums iš akių. Iškilsiu aukštyn, išgaruosiu. Kai mūsų daug susirinks, debesiu po padanges plaukinėsime. Aš esu jau ne vieną kartą padangėse buvęs ir atgal sugrįžęs. Kartą, pavasarį, išgaravau aukštai aukštai. Susitelkė ten mūsų visas pulkas. Plaukiojam po orą, pavasario saule šildomės. Tik pavasaris — kaip pavasaris: juo pasitiktė per daug negalima. Staiga patraukė vėsus vėjelis: mes susimetėm į tirštą debesį, vyras prie vyro — mat, krūvoj šilčiau. Bet ir tai negelbėjo. Vėjas ėmė mus blaškyti, į visas šalis sukinėti.

— Grįžkim atgal, žemen, — sušuko vienas.

Suošm, sušlamėjom ir leidžiamės žemyn. Kritom stambiais lašais vienį į mišką, kiti į javus, kiti į dirvas, kur kam nutiko — visur mūsų buvo pilna. Paskui vieni paliko ant lapų ir žolės žibėti, kiti į žemę sulindo. Aš su būriu draugų pasileidau bėgti grioveliu. Čia vėjas dar siaučia, švilpia, o mes bėgam, šnekučiuodami, juokaudami vis smarkiau ir smarkiau.

Netoli būta mūsų vieškelio Nevėžio. Patekė į Nevėžį, ramiai nukeliavome tolyn per Lietuvą...

DR. VINCAS PIETARIS

Gimė 1850 metais Žiūrių—

KAZIO JAKUBENO EILERAŠČIAI, PAIMTI IŠ RINKINIO — ŪZIA MELSVAS ŠILAS

Ir šlamėjo beržas. Liepa man šlamėjo.

Jie šlamėjo džiaugsmą — sielvartas atėjo.

O, žali arimai, jūs javais nusėti,

argi jūs galėjot vargą man linkėti?

Prieblanda užėjus dengia žalią kaimą,

ūžiat žalios pušys, ūžiat man nelaimę.

Pievoj dalgis žvanga, ten dar žels atolas,

man negrįžt į ūkį, kur pražūdė skolos.

Vieškelis prieš veidą, vieškelis į tolą,

daug jau nužingsniavo juo nelaimės brolių.

Telefonai ūžia. Skrenda varna juoda.

Samanotą gryčią antstolis parduoda.

Pakelėj ramunė baltus žiedus krauna.

Kas mane pražūdė? Kas išvarė jauną?

Tyli ramunėlė. Tyli žiedas baltas.

Tyli svieto širdys akmeninės, šaltos.

1936 m.

Gudelių kaime, Šunskų parapijoje, Vilkaviškio apskrityje. Mirė 1902 metais žiemą Rusijos gilumoje, Ustiužo mieste, kur buvo valdžios nukeltas atidirbti už jam duotas mokytis lėšas.

Gydytojas, išradėjas, linkęs į matematiką, braižęs planus povandeniniam laivui, apsi-reiškęs meno kūryba: tapyba, muzika. Svarbiausia jo žodinė kūryba: jis autorius pirmojo stambaus literatūrinio kūrynio, istorinio nuotykių romano "Algimantas" ir pirmasis mūsų literatūroje atsiminimų, apysakų kūrėjas.

Iškreiptas iš paprastinės vagos, Lietuvos gyvenimas pradėjo grįžti į vagą atgal. Išnaukinta piktą Arsiųjū veislė nekankino daugiau žmonių. Pamokytas Naugardas, Černigovas ir Mozūrų plėšikai tyloje dabar. Saugojosi ir Romanas, nes ir šitas klastus vyras, padaręs paliaubas, bijojo ardyfi jų. Jisai matė, kad dabar Lietuva nustojus piktų vargintojų, ne tiktai galės jį atremti, bet atrėmus ir atkeršyti. Dėl to Lietuvos laudis triušė, suklibusi į darbus. Dygo namai, kaimai, gardai, o vargintojai lūnojo.

Artinosi seimo laikas. Rudens metu perėjo per visą Lietuvą krivulė, šaukianti susirinkti į Krsuviškius.

Pakilo saulelė, ir jos spinduliai pro Aldonos kambarėlio langą nukrito ant merginos veido. Per sapnus pasirodė, kad jos motina, atėjus su žvake rankoje, taiso jai lovatę, dengia patalais. Ir pasidarė merginai neapsakomai miela ant širdies ir graudu.

Saldžiai miegojo Aldona, Saulelė jau prašvito. Pabudo Ruškienė ir Danutė, ir pabudusios laukė pakylant Aldonos. Laukė jos ir Erdvilas, laukė giedri diena. Krūmuose čiulbėjo paukščiai. Žemė būdo iš miego. Vėjelis, naktį beveik užmigęs, dabar iš lengvo siūbavo žolynų gležnais želenėliais, šiureno nokstančių rugių varpomis.

Nors Lietuva miegojo dar, Bet ji rengėsi busti stiprios Algimanto, Erdvilo, Skirmunto rankose. Rengėsi busti stipri, galinga... Patys priešai ją pakėlė.

Tačiau budo ji ne iš sykio... iš lengvo ji budo.

KUN. ANTANAS MILUKAS

Gimė 1871 metais birželio 13 dieną Šeštokų kaime, Krosnos valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Mirė 1943 metų kovo 19 dieną Bruklino, Jungtinėse Amerikos Valstybėse. (Gimimo ir mirties datos simboliškai sutinka su Lietuvos populiariausių šventųjų dienų datomis).

Gilau išsimokslinimo kunigas. Už lietuvių išvartas iš Seinų dvasinės seminarijos, žandarų sekamas. 1895 metais Amerikoje įšventintas kunigu. Daugelio lietuviškų mokyklų, parapijų kūrėjas, statytojas, klebonas. Lietuvių vienuolijos įkūrimo klausimo pirmasis kėlėjas, religijos, krikščionybės apaštalas, evangeliško gyvenimo pavyzdys. Lietuvių darbų milžinas: išleido 180 leidinių, į kuriuos įdėjo, remiantis Lietuvių Enciklopedija, 100,000 dolerių.

(Tęsinys 7-tam psl.)

Literatūra ekonomiais klausimais

Turime įdomios ir ekonomistams būtinos medžiagos apie Amerikos lietuvių ekonominį gyvenimą. Egzempliorių skaičius nedidelis. Ankščiau atsiliepusieji pirmieji gaus. Turime:

1. AMERIKOS LIETUVIŲ PREKYBOS BUTŲ VEIKLA. 70 puslapių. Išleido Amerikos Lietuvių Ekonominis Centras. \$1.00
2. ZINARAŠTIS NR. 3. Amerikos Lietuvių Ekonominio Centro leidinys, 1933 m., 96 pusl. \$1.00
3. AMERIKOS LIETUVIŲ EKONOMINIO CENTRO PROTOKOLAI IR REFERATAI, Am. Liet. Ekonominio Centro leidinys, 1933 m. 88 psl. \$1.00

Kas iš karto užsisakys visas tris knygeles, tai galės jas įsigyti už \$2.00. Pinigus prašome siųsti tokiu adresu:

NAUJIENOS

1739 So. Halsted St., Chicago 8, Illinois

MARIJAMPOLĖS . . .

(Tęsinys iš 6-to psl.)

Apdovanotas Vytauto Didžiojo ir Gedimino ordenais ir 400 litų mėnesine pensija.

Noriu būti lietuvių kunigu. Prisidėti prie pagerinimo Lietuvos dvasiško ir medžiagiško būvio, iškariauti lietuviams laimę ant žemės ir išprašyti laimę po smert — tai mano siekis. Tikėjimas, meilė, mokslas, triūsas — tai mano medium.

O mumų rūpi mokslas, menas ir literatūra, tas viskas grindžiama lietuviška dvasia. Mes laikomės obalsio: per švietimą į laisvę. Laisva, nepriklausoma Lietuva — mūsų idealas.

Čia, spaustuvėse, man visada smagiausia. Taip esu su jomis apsipratęs, kad smagiau valandas praleisti popiera užterštoje spaustuvėje, negu puošniame salone. Mano nuomonė apie reikalingumą meilės tėvynei ir visiškai jai pasišventimo, gal, jei Dievas mane prilaikys, bus manyje, kol plaks širdis.

ARK. JURGIS MATULAITIS

Gimė 1871 metais balandžio 13 dieną Marijampolės parapijoje, mirė 1927 metais sausio 27 dieną Kaune po operacijos. Jo pripažinimo šventuoju byla dabar svarstoma Vatikanė.

Iš ingreso kalbos

Didžios mane laukia priedermės. Įdėsiu į jas visą savo darbą, visą sveikatą, kad tik jos būtų aškintos. Rūpinsiuos, kaip Kristus, apglotbi visus, būti visiems visu kuo. Dėl tiesos esu pasiryžęs guldyti galvą. Noriu jums būti ne kuo kitu, kaip tik tėvu ir ganytoju, Kristaus sekėju. Mano darbo diena — Kristaus Karalija. Mano partija — Kristus. Tikiosi, kad Dievo malonė bus su manim, ir tinkamai kreips visus mano žingsnius.

Šventoji, Nekaltai Pradėtoji, Dievo Motina, kuri Aušros Vartuose švietė ir mus globoji. Pavėdu Tau save ir savo aviją. Suteiki, kad baigtųsi karas ir įvyktų ramybė. Kad išnytų neapykanta ir įšviešpatautų visuotina meilė.

PRANAS VAICAITIS

Gimė 1876 metų rugsėjo 10 dieną Santakų kaime, Sintautų valsčiuje. Mirė 1901 metų rugsėjo 21 dieną tėviškėje.

Petrapiilio universitetą baigęs studentas, žymus mūsų tautinio atgimimo laikotarpio poetas, garsios praeities kėlėjas, žmonių guodėjas, užtarėjas, už lietuvišką raštą kalintas.

Yra šalis

Yra šalis, kur upės teka .... Linksmi tarp girių ūžiančių, Ir meiliai tarp savęs šneka Tarp giesmių kūnų dūžusių. Ir graškios tos šalies merginos Ten žydi vis kuo nuo puikiau...

NUO KRIAUCIŪNO IKI PREZ. GRINIAUS

"Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį iš kapų milžinų"... MAIRONIS

Maironis ir kiti jo laiko atbudusieji milžinai kėlė žilnesnės praeities didvyrius, kovojusius už vietą savo tautai tarpe kitų gyventi, kurti... Po užgesinto našaus nepriklausomybės laikotarpio mums iškyla vėlesniųjų laikų didvyriai, kovojusieji dėl nepriklausomybės atstatymo, kėlusieji, švietusieji, ruošusieji tautą nepriklausomybės ilgetis ir ją priimti. Tokiem didvyriam paminėti, juos parodyti, Marijampolės Rygiškių Jono gimn. auklėtinių susirinkime išrinktas komitetas, suruošė valandą šių metų gegužės 4-5 d. Čikagoje, Jaunimo centre.

Valanda žadėjo būti didinga, kalbanti pakį minimųjų žodžiais, atplėšianti susirinkusių širdis ir rankas nuo pamiltų kasdieninių reikalų. — Įrodanti, jog viską gali padaryti pasiryžimas ir darbas, užantspauduotas auka. Ruošiamo ne tik

Salis ta Lietuva vadinas, Bet aš neilga ten buvau. Kaip tasyk varpas sunkiai gaudžia,

Ir užgirdėt toli, toli... Seniai jau paukščiai medžiuos snaudžia,

Bet pats užmigti negaliu. Kaip upės vandens mintys teka,

Idėjos reikiiasi galvoj, Gamta su tavim, rodos, šneka:

Gražu, gražu mūs Lietuvoj. O, tėviškė! Koks mielas kraštas,

Kurto taip netekau ūmai, — Tu neišreikš nė vienas raštas, Tai pasakys vienį jausmą.

DR. KAZYS GRINIUS

Gimė 1886 metų gruodžio 17 dieną Salamos-Būdos kaime, Sasnavos valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Mirė 1950 metų birželio 4 Čikagoje.

Gydytojas, visuomenininkas, draudžiamųjų lietuviškų laikraščių redaktorius — bendradarbis. Švietėjas, už savo krašto ir žmogaus teises kovotojas, Lietuvos Valstybės prezidentas. Tremties lietuviams jo paliktas šūkis: Paskelbkite vienas kitam amnestiją.

Dr. Griniaus kalbos, pasakytos 1950 metų Vasario 16 proga, ištrauka. Mielie broliai ir sesės, savo tėvų žemę svetimųjų persekiojami lietuviai: Gerai žinau jūsų iki šiolei pergyventas kančias. Tautinė lietuvių kultūra sugriauta, ir jums visomis priemonėmis brukama rusiška bolševikinė doktrina. Jūsų kasdieninis gyvenimas — ašaros, kančios ir baimė.

Okupantas Lietuvoje vykdo tarptautinį genocido nusikaltimą, už kurį mirties bausmės susilaukė nacių vadai. Netoli ta valanda, kai ir kitus tautų naikintojus pasieks teisingumo ranka. Visi nusikaltėliai prieš lietuvių tautą, ar jie būti iš Sovietų Sąjungos atvykę,

iš tos gimnazijos išėjusiai ir čia atsidūrusiai tautos daliai, bet visiems, kurie naudojomes ir dabar tebesinaudojame minimųjų darbo vaisiais. Juk tautos himnas, Aušra, Varpas, sukurtoji bendrinė kalba ne kurios Lietuvos krašto dalies, bet visų.

Paėjėję kelių dešimtų dienų, praėjusių nuo minėjimo, taku, staptelkime ir dirstelkime, ar toji valanda susiklostė siekiamai ir norimai. Visom pareigom atlikti sutelkti tos gimnazijos auklėtiniai, kūrėjai, menininkai, kuriuos yra davęs ne taip jau vaizdingas tas Sūduvos kraštas, išsitiesęs derlingomis lygumomis, o prie pat Marijampolės net, "Kvietiškiu" vadinamomis, kur buvo iškilęs ir pirmasis Cukraus fabrikas.

Vientisos idėjos požiūriu čia drįsčiau ir savo dyvelį pridėti, be daugelio kitų, mūsų spaudoje apie tai rašiusių.

"Aš ne gert atėjau, ne uliot

ar vietos išdavikai ir parsidavėliai, susilauks tinkamos bausmės.

Lietuvos Respublikos suverenumas nėra palaidotas. Jos pilnateisiai atstovai laisvame pasaulyje tebeina savo pareigas, jos institucijos tebeveikia. Laisvę gyveną lietuviui nuolat kelia balsą apie jūsų nežmoniškus persekiojimus.

Gerai įsidėmėkite, kad bolševizmas nėra nenugalimas. Nežiūrint jo didelių ir klastingų laimėjimų praėjusio karo pabaigoje, jis, kaip buvo, taip ir pasilieka milžinas su molinėmis kojomis.

Todėl, nors jūs šiandien ir gyvenate didžiausius pavojus, bet nenustokite vilties, kantybės ir pasitikėjimo Lietuvių tautos ir valstybės prisikėlimu. Gerai žinau, kad svetimųjų priespauda ne tik persekioja kiekvieną jūsų žingsnį ir žodį, bet stengiasi pavergti ir jūsų mintis. Atmeskite svetimą klaidingą propagandą. Išsaugokite svo žmoniškąjį ir lietuviškąjį tautinį padorumą.

Visus įvykius ir pavergėjų pagyras vertinkite kritiškai. Visomis galimomis priemonėmis gelbėkite vienį kitus ir padėkite vienį kitiems pergyventi sunkiuosius laikus. Atsiminkite visuomet, kad juo sunkesnis kasdieninis gyvenimas, ypač, dabar prievartos kolchozsuose, juo labiau okupantas šėlsta, juo labiau jūsų širdyse turi suklestėti Tėvynės meilė, tautinė lietuvių vienybė ir visų bendrai vykdomas apsisąngojimas. Sunkiausias laikas kiekvienas lietuvis kaip tik turi išlikti tvirtas ir atsparus, kaip ažuolas prie Nemunėlio.

Išgyvenę šiuos siaubingus metus, nusikratę okupantų vergijos, mes patys atkursime savo laisvą ir demokratinę Lietuvos Respubliką. Įžanga ir paruošti tekstai poetės J. Augustaitytės-Vaičiūnienės.

atėjau"... Susipažinimo ar pažinčių atnaujinimo išvakarės, lyg ir vestuvių mergvakaris. Jėzuitų namų didžiojoje salėje visos vietos užimtos. Yra atvykusių ir iš tolimesnių vietovių — Kanados, Kolumbijos ir iš kitur, — ne tik tos gimnazijos buvę auklėtiniai. Scenoje orkestras, priedurų — plotelis ir pratpėti. Salėje jūkūs, lyg susiglaudusių medžių šakų be vėjo, šnibždesys. Kas šnekučiuojasi tarp savęs, kas su senu mokytoju... Yra ir stipriau pakviestųjų — "Krikštasiuoly pakriošėti, mandrią rodą braukti". Juos pamatysime ir akademinėje dalyje prezidiume.

Vakarienė, kaip ir pritrinka, kuklutė. Nebuvo net tų šiltųjų "skaniųjų" patiekalų, o tik tiek, kiek būtina reikalingo alkanam nebūti. Be reikalo, tur būt, iš įsisiubavimo ar iš įsibėgėjimo vienas reporteris pabrėžė "stalas apkrautas skaniais valgiais". O kad ir būtų buvęs apkrautas, tai čia sūduviečiam paprastas kasdienis dalykas, kuriuo nebūtų reikalo terlioti, tuo girtiantis, spaudos puslapius. Žmogus be vakarienės, ne badmečiai, neina poilsio. Dr. J. Basanavičius "Aušros" įžangoje irgi pabrėžė, jo "kūniško maisto nestokojame, o tik dvasinio"...

Vakarienės programa. Nerijus Paulionis, jaunas smuikininkas, vertai pravirkdė smulką ilgokais rimtais muzikos kūriniais. Gražu. Tačiau šį kartą ne visai pataikė humoristas A. Gustaitis. Tuli jo kūriniai, per daug pamirkyti seksualizme ir alkoholyje, šia proga lyg ir netiko, tai ne visų susilaukė pritarimo: kas numojo ranka, kas padarė rūkščią veido išraišką, kas sukikeno. O, rodos, būtų buvę įmanoma daugiau iš gimnazijos laikų surasti vienį kitą skaidraus juoko vertą dalykėlį — pertraukti per dantį. Ką darysi!

Kodėl nebuvo norėta išgirsti vieno kito tos gimnazijos auklėtinio trumpučio teikamo žodžio. Gal nebūtų buvę nuobodu. Nuobodumas ar įdomumas priklauso ir nuo vadovavimo.

Esu girdėjęs iš vieno kilnaus dvasininko, kad ne visur ir ne visada tkslinga suėjimų užstatai kalbėti bendra malda. Štai Galilėjos vestuvių puotos aprašyme, kur dalyvavo pats Kristus, nerandame, kad būtų buvę prieš valgį kaip nors meidžiama. (Būtų gera, kad šį reikalą kompetetingieji išaiškintų). Man irgi atrodo, jog suėjimuose, kur susirenka įvairių konfesijų ir pasaulėžiūrų žmonių, nors ir toleranti, reikėtų apsieiti be bendros dargi balsu kalbamos maldos: te kiekvienas atskirai savo mintimis kyla į Aukščiausiąjį. Kristus niekad nėra pagyręs tokios, lyg ir parodomosios, maldos kalbėjimo — dar ir iš pagarbos pačiai maldai. Ypač, kad pavalgys ir "pagėrus", bendrai padėkoti jau nesimama — mat, dabar, kai jau pavalgyta — nei dėkui, nei išgrauš. Iki kito sykio. Tuo la-

(Tęsinys 8-me psl.)